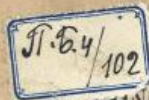

Christensen.

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
Р. И. Бр. 14630

ANNOTATIONES QUÆDAM EX LITTERIS
ORIENTALIBUS PETITÆ AD FABULAS, QUÆ DE
ALEXANDRO MAGNO CIRCUMFERUNTUR.

DISSERTATIO INAUGURALIS

QUAM

AMPLISSIMI PHILOSOPHORUM ORDINIS
AUCTORITATE

IN

ALMA LITTERARUM UNIVERSITATE VIADRINA

AD

SUMMOS IN PHILOSOPHIA HONORES

RITE CAPESSENDOS

CAL. SEPTEMBR. MDCCCLXV.

H. L. Q. C.

CONTRA ADVERSARIUM

A. WEDELL, PHIL. CAND.
F. FEILCHENFELD, PHIL. CAND.
J. FRIEDMANN, AUSCULT. MED.

PUBLICÆ DEFENDET

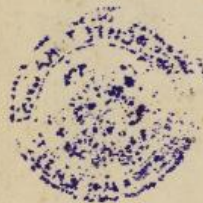
AUCTOR

HEINEMANNUS VOGELSTEIN,

LIPPIENSIS.

VRATISLAVIÆ,

TYPIS GRASSII, BARTHII ET SOC.
(W. FRIEDRICH.)

ADNOTATIONES

QUÆDAM EX LITTERIS ORIENTALIBUS PETITÆ
AD FABULAS, QUÆ DE ALEXANDRO MAGNO
CIRCUMFERUNTUR.

VIRO

DOCTISSIMO, PRAECLARO

AUGUSTO SCHMÖLDERS,

PHILOSOPHIE DOCTORI,
LITTERARUM ORIENTALIUM PROFESSORI PUBLICO ORDINARIO
IN ACADEMIA VRATISLAVIENSI,

PRÆCEPTORI DILECTISSIMO,

SUMME VENERANDO

VIRO

CLARISSIMO, ORNATISSIMO

GEORGIO MEYER,

VIRO CONSULARI SUPERIORI URBIS DETMOLD,

FAUTORI BENEVOLENTISSIMO,

NEC NON

HUNCCE LIBELLUM
PII GRATIQUE ANIMI

DOCUMENTUM ESSE

VOLUI

AUCTOR.

Præter fabulas mythosque, quibus omnium gentium origines sunt intertextae, quibusque solis antiquitas tenebris involuta aliquantum illustratur, cuivis populo sunt multae ex historia ipsius petitae et viros rerum praeclare gestarum laude clarissimos celebrantes fabulae propriae ac peculiares, quibus diu ab historia non distinctis historiae vis a populo vindicata est. Magnus expuginator quantum gloria rebus gestis comparata valuerit; sapiens legumlator quam vim institutionibus salutaribus exercuerit; liberator audax quo in honore fuerit ob animi fortitudinem patriaeque amorem debito, multo planius apparet gratis posteris, qui libenter praeteriti aevi splendore oblectantur nec raro praesentia jacere videntes praeclarae gloriae memoria student consolari. Magni prioris aetatis viri, quorum opera patria potens exterisque populis timenda, atque res domesticae validae et firmae factae sunt, plura ab hinc saecula a rebus gerendis avocati, postquam maculae, quibus aspersi erant, in oblivionem venerunt, quasi nimbo quodam circumdati, claritatis, qua paene ad deos evehantur, effulgent splendore. Fabula enim, quae ad eos pertinet, non solum res, quas gesserunt, in majus extollit atque exornat, sed etiam novos iis adfigit conatus, quos feliciter eos executos esse tradit, num fieri illi potuerint, necne, omnino non curans, quin quo mirabiliores esse videntur, eo magis probat. Natio suas res nimis admirans magnoque cum studio rerum a se suisque ducibus fortiter gestarum memoriam recolens, heroes suos ita ornare gestit, ut iis, qui apud alias gentes celebrantur, pares esse aut praecellere videantur. Itaque magna opera, quae ab alio quodam populo prioribus saeculis aut posterioribus sunt perfecta, suis viris fortibus attribuere vel certe similia adfigere non aspe-

natur. Quo minus populus quidam inter gentes valet, quo plura de pristina ejus magnitudine detracta sunt, eo magis prioris aetatis splendore capitur, quem fabula etiam augeat; nec raro sperat, fortem regem multa etiam saecula mortuum ac sepultum in vitam esse rediturum, ut civitati pristinum vigorem restituat.

Cujusmodi fabulae de hominibus rerum gestarum laude clari apud omnes fere orbis terrarum gentes inveniuntur, pro earum indole diversae et magis minusve ingeniose exornatae. Nec desunt fabulae quaedam a pluribus populis cognatis simul excultae, quae diverse tractatae diversa populorum ingenia pro se ferunt.

Sed singularis est in litterarum historia paene omnium populorum fabula, cuius nationi familiaris, totoque orbe terrarum tractata et totius fere generis humani propria facta, fabulam dico de Alexandro Magno. Aegyptii et Byzanthini, Arabes, Persae, Judaei ac Samaritani, Turcae, Armenii, Itali, Galli, Scoti, omnes hanc fabulam receperunt, omnes ad ipsorum populi ingenium eam accommodaverunt, mores atque sententias ei impresserunt. Alexandri fabula est omnium nationum religionumque sacer quidam thesaurus facta, quod unum sufficeret, licet ea nihil contineretur, quod animos nostros delectaret ac mentes coleret, ut ejus essemus studiosissimi. Profecto magnum quiddam mirumque esse oportet, quod summa nos afficit admiratione viri, qui omnibus linguis celebretur, ejus nomen a paganis, Christianis, Muhammedanis, Judaeis ornatur, ejus gloria tum Arabia deserta, tum Scotiae valles montium impleantur. Fabularum apud diversas gentes excultarum historiarum quamvis velociter percurrentes, magni fortisque viri facinora in ejus tantum populi fabula, ejus ille fuit, quique ab eo magnus et potens redditus est, celebrari animadvertimus. Subactae vero nationes eum, qui ipsas subegit, carminibus non celebrarunt, mutae sunt, si ipsarum dedecus est aperiendum; nec vident hominis illius virtutes, qui libertatem reipublicae eripuit, sed ubi nomen ejus tantum pronuntiatur, dirae contumeliae emittuntur. Attamen Alexander M., qui ingens Persarum regnum, quod per saecula ad priorem Asiae partem Africamque septentrionalem pertinnerat, in ditionem suam redegit, in Persarum de heroibus fabulis non minus quam in Graecorum celebratur. Persae, Graeci, Aegyptii cum veneratione prosequuntur. Ad immortalitatis memoriam Persae praeclaris litterarum monumentis, quibus in omne aevum ejus nomen cum Gamshido

et Rustemo in vallibus Euphratis resonat, eum consecraverunt. Quod quomodo explicetur? Unde sit, quod Alexander M. ab omnibus populis, etiam ab iis, quorum hostis fuerat, adeo praedicatus et laudibus elatus est, ut per saecula vel potius per millia annorum semper novae de eo fabulae componerentur?¹⁾ Quibus denum quaestionibus dijudicatis ad ea, quae nobis hoc loco proposuimus, quatenus fuerit origo quaeque ratio praecipuarum fabularum, quae in Occidentis Orientisque de Alexandro narratio nibus heroicis occurrunt, constituenda accedere licebit.

Plerique, qui vetere ac recentiore memoria expugnatores exstiterunt, terras ab ipsis subactas quo magis sibi devincerent, omnia prioris imperii vestigia delere planeque nova instituire tentaverunt. Magistratus et eorum, qui ante erant reipublicae administrandae praepositi, munera in viros, qui populi victoris erant, detulerunt; jus, si quid ullum erat, ex legibus, quae inter victores valebant, dixerunt. Severe crudeliterque animadversum est in omnes, qui propense in eversum imperium animis nova instituta indignabantur. Mores populi consuetudinesque vi suppressa sunt. Victor superbia elatus, quae populus sacra venerandaque habebat, inhumaniter irrisit. Denique expugnatores populum armis superatum servitute oppressum tenere ac frangere, neve potestatem suam et libertatem recuperare auderet, dura severitate detertere studuerunt. Quid mirum, si populus ita devictus, qui, quamvis servitute oppressus, tamen nationis nomen abjicere nolebat, maximum in carnifices odium concipiebat, ut tempora illa recordans, quibus liber ac potens ab ipsis principibus regebatur, quorum ut terra floreret, maxime intererat, quae et ipsa pro iis non modo opes, sed vitam quoque incolarum libenter erat parata profundere, magno dolore afficeretur. Tunc ejus filii, qui antea pro patria sola vires suas exercuerant, ad domini sui imperium amplificandum sanguinem profundere, et ad ipsorum oppressores defendendos, aut ad aliam nationem eidem fato tradendam, quo

¹⁾ Quamvis ingens sit de Alexandro narrationum numerus, tamen omnes eas notas esse, non satis constat. Perkins enim ante paucos demum annos opus de Alexandri fabula sermone syriaco scriptum invenit, quod quidem in universum nihil est nisi ex vetustioribus narrationibus compositum, sed disponendi ratione ab iis saepius discrepat.

ipsi jam urgebantur, in bellum proficisci cogebantur. Odium autem, in quo victus populus victorem habet, in nullum majus esse potest, quam in eum, cujus ductu jussu facta est expugnatio. In ejus nomine contumeliae meminit, qua est affectus, et in illum diras preces et execrationes congerit. Pro nihilo existimat nec virtutes, quibus ille praestitit, nec bona opera, quae exercuit, sed vitia ejus nigerrimis describit coloribus et in omne tempus memoria diligenter servat.

Plane secus atque omnes expugnatores Alexander sentiebat agebatque, quam ob rem adveniente eo populi prorsus diverse afficiebantur. Ad orbem terrarum in potestatem suam redigendum se natum esse ratus, effrenate cum exercitibus suis victoribus longius progressus, omnes in ditionem redigere petiit, neque unquam, si totam terram proelio occupare poterat, dimidiam tenere contentus erat. At si quam terram ditionis suae fecerat et praesidio muniverat, ne rationem aliquam iniret, quae populum subjectum sibi abalienaret, diligenter cavebat. Prior forma singulis civitatibus servabatur, mores et instituta populi integra manebant. Qui antea regi suo serviens contra ipsum pugnaverat et fortiter, ne progrediretur, cohibuerat, magno eum honore afficiens magistratus dignitatesque in eum defererebat. Nec Macedonem, nec Graecum apud barbaros se gerebat, immo arte cum iis conjunctum se putans Persa inter Persas erat, inter Aegyptios Aegyptius. Ingenium cujusvis nationis proprium omni modo fovebat, moresque et usus eorum assumebat, diis sacrificabat, in solemnibus versabatur, saepe nobilium Persarum Aegyptiorumque rebus favebat iisque inter eos, quibuscum consultare solebat, praecipuum locum attribuebat, cum magna saepe Macedonum indignatione. Quid igitur mirum, si populi victi virum, cujus fortitudinem reique militaris peritiam multis jam in pugnis cognoverant, etiam clementia ejus ac liberalitate capti adamabant? Si eum expugnatorem esse oblit, civitatem suam eo auctore renatam plus apud alias valere coepisse arbitrabantur? Omnes Orientis rerum scriptores, qui de Alexandro memoriae produnt, hunc omnibus aliis expugnatoribus eo longe praestare censent, quod non destruxerit, sed erexerit, quod non servitutem imposuerit, sed in libertatem vindicavit. Saadus in Gulistano suo tradit, Alexandrum eo ipso omnes suos majores eximie superare, quod nullum eorum opus deleri voluerit. Gamius narrat, Alexandrum,

quum olim quendam seditionis ducem in libertatem vindicaret, unusque ex ejus amicis diecret: Domine, si ego essem, qui tu es, veniam et impunitatem tali homini non darem, respondisse: „Quum tuo loco non sim, ei ignovi; libenter do veniam inimicis meis, qui majorem percipio voluptatem me elementem praebendo quam poenae cupidum.“ Idem interrogatus, quomodo ad istum gloriae ac magnitudinis gradum pervenerit, et qua ratione Orientem atque Occidentem potuerit subigere, quod aliis regibus majoribus opibus usis nunquam contigerit, „eo, inquit, quod hostes tam bene tractabam, ut amici fierent, et tanto eram erga amicos studio, ut in officio constanter permanerent.“ Unde intelligitur, Alexandrum amorem apud gentes devictas praecipue elementer ac verecunde tractando sibi comparavisse. Si verum est, quod Plutarchus¹⁾ nobis refert, Aristotelem, barbaros ad servitutem esse natos censentem Alexandro suasisse, ut Graecos quidem quasi imperator, barbaros autem ut dominus haberet, illis tamquam cognatis atque amicis consuleret, his velut plantis et animalibus uteretur: hoc consilium magni sui magistri non sequens Alexander certe tanta regendae reipublicae peritia se praeditum esse docuit, quanta imperatoriae virtutis indole excelebat.

Causa igitur primaria, cur Alexandri fabula tam late sit propagata Orientisque gentibus cara et accepta, in eo est posita, quod Alexander nationibus subactis civitatis libertatem et mores integros servare, neque Graecorum servorum instar eas tractare, sed tantum ad Graecae eruditionis studium excitare voluit. Tristis finis herois, qui in flore aetatis, paene tertia tunc cognita terrae parte subjecta, a rebus gerendis advocatus maxima consilia et cogitata secum in tumultu abdidit, fieri non poterat, quin nationes valde commoveret. Etsi bella cruenta tumultusque nefandi, qui paulo post ejus mortem toto Orienti exardescabant, animis ad mortem ejus contemplandam copiam non dabant, tamen consentaneum, posteriore tempore ejus historiam humanae debilitatis testimonium, hominumque magnitudinem et potentiam inavem esse, argumento fuisse. Alexander mortalium potentissimus, cui omnia, quae in terra erant, se submittere cogebantur, fati potestatem non habuit, neque, uti orientalis quidam scriptor prae-

¹⁾ Cfr. Plut. Alex. I., 6.

clare dicit, morte instante efficere potuit, ut fatum totum mundum ab ipso acciperet pro paucis horis, quibus vitam augeri volebat. Vix mortuus est, quum ingens regnum ab eo conditum dividitur, tota ejus familia extinguitur, stirps deletur. Nihil nisi gloria, quam sibi rebus gestis pepererat, ejusque virtutes in hominum memoria permanebant. Tales res Alexandri historiam jucundiores reddere fabulaeque ad uberius eam exornandam et ad longas de humanae magnitudinis fragilitate meditationes instituendas ansam facile praebere oportebat. Quum igitur ratio, qua in rebus publicis Macedo ille magnus utebatur, ad Alexandri fabulam per populos, quibuscum egerat, disseminandam contulisset: haec pars ad universos homines spectans non poterat non efficere, ut omnibus gentibus fabula probaretur; neque nos ita sentientes omnino debemus mirari, quod Alexandri fabula ubique tantum studium excitavit, ut semper denuo ad eam retractandam poetae incitarentur, dum de Alexandro narrationum multitudo apud diversissimos Occidentis Orientisque populos ad immensi fines accessit.

Fabulas de Alexandro, quae multa per saecula ipsis rerum scriptoribus historia sunt visae et Orientalibus etiamnum videntur, aliquanto post illius mortem demum oriri potuisse, apertum est; saeculis demum post, quum eorum, quae revera erant facta, memoria jam non recens esset, fabulae rebus miris, quas vivida imaginandi facultas excogitaverat, ab audientibus fides haberi poterat. Tunc autem ubique, quo Alexander pervenerat, et quocunque de rebus, quas gesserat, fama perlata erat, fabulae de eo ejusque miris expeditionibus multae exoriebantur, nec minus procul dubio apud Persas Arabesque, quam apud Graecos atque Aegyptios. Jam per se est veridissimum, quod Spiegelius statuit,¹⁾ amor potissimum in Shahnâme Firdusii singulari tribuendum esse, quod Alexandri fabula apud Persas ceterosque Orientis populos ad tantam auctoritatem atque historiae vim pervenerit, quae sententia etiam gravibus argumentis refutari potest. Nam primum jam in Talmude quaedam fabulae de Alexandro peculiariter lineamenta inveniuntur, quae in posterioris temporis narrationibus apud Persas Occidentisque populos reperimus, deinde

jam apud Tabarium, certe in Persica interpretatione, quae est anno 352 hağrae, i. e. ante Firdusii Shahnâme, composita, de Alexandro fabula integra est tractata, et verisimillimum est, etiam in textu Arabico de Alexandro fabulae jam fieri mentionem. Quin propositum nobis est, infra praeter alia demonstrare, in praecipuis fabulis quibusdam, quibus in omnibus fere de Alexandro narrationibus occurrimus, Persicae et Arabicae originis vestigia apparere, eoque Orientales atque imprimis Persicas de Alexandro fabulas multis eorum, qui in Occidenti narrationes de Alexandro scripserunt, cognitae fuisse.

De origine atque ratione gravissimarum, quae in narrationibus de Alexandro scriptis occurrunt, fabularum:

a. Quae sit fabula de Alexandri ortu?

In omnibus fere de Alexandro narrationibus non Philippi Macedonum sed Aegyptiorum Persarumve regis filius fuisse Alexander dicitur. Pseudo-Callisthenes et post eum plurimi, qui in Occidenti fabulam de Alexandro tractaverunt, ique ex Orientalibus, qui Callisthenem vel eosdem atque ille fontes secuti sunt, Nectanebi (qui et Natabus, Nectanebus, Nectanabus, Neptanabus נַקְטַנְיָבִיר vocatur) Aegypti regis filium fuisse Alexandrum tradunt; qui adversarios suos fugiens in Macedoniam venerit ibique Olympiae venustae (apud Pseudo-Josephum נְבִירֵאֵשׁ appellatae) amore captus et arte magica speciem draconis indutus, Philippo absente, cum ea, quae cum Ammone Lybiae deo consuetudinem se habere opinaretur, concubuerit. Nectanebus adhibita arte magica efficit, ut Philippo reverso persuadent, conjugem suam ex Ammone deo gravidam esse neque adulterii eam accusare licere.¹⁾

¹⁾ Unus Lambertus presbyter et „li Romans d'Alexandre“ huic concilio in Olympiam honestam jactato intercedunt:

Sulhe lügenmere	sulen sin unmere
jegelichen frommen man	Philippus hiez der vater sin cet.

(Cfr. „Alexander Lamberti presbyteri“ ed. Weissmann, 89 sequ.)

In Persarum de Iskandro fabula Iskender Darabo, Persarum rege, et Philippi filia natus perhibetur. Ratio rei breviter haec est: Darabus Philippum bello devincit, qui pacem petens pulchram suam filiam conjugem ei deferit. Darabus ad hanc conditionem accedens Philippi filiam in matrimonium ducit, dotemque ac tributum accipit centum millia aureorum ovorum, quae singula quadraginta auri pondera valent.

ززر خایه ریخته صد هزار چهل کرده منتقل هر خایه

Sed unum tantummodo diem Macedonum regis filia in Persarum regis castris versatur, postridie ab eo malum halitum praetextente praegnans remittitur. Philippus filiae natum adoptans Iskendum appellat.

Apud Firdusium haec una de Alexandri natalibus fabula invenitur, Tabarius¹⁾ autem alteram quandam commemorat, quae Alexandrum viduae pauperis piaque filium fuisse narrat, quae in silva eum enixa paulo post mortua sit. Philippum infantem in silva repertum familiae suae per adoptionem inseruisse. Nizâmius priorem fabulam, quae Darabi filium Iskendum fuisse tradit, prorsus ignorans, alteram, quae apud Tabarium est, et insuper edit narrationem eam, secundum quam Philippi filius est Iskender et unius ex uxoris suis, cuius egregia forma Philippum maxime alliciebat.²⁾

Li Romans: Quia liberalis erat Olympias in equites, improbi homines calumniabantur: qu'elle faisoit de son corps legerie, qu'Alixandre est nés de bastarderie cet.

¹⁾ Nomen Iskendri a planta quadam, quam medicus adhibens Philippi filiam ore foetido liberavit, petitum esse Tabarius arbitratur (cfr. Annales Heidelberg. 1852. p. 211). Re vera Iskendri nomen inde originem duxit, quod Arabes duas priores litteras vocis Alexandri, al, articulum al esse opinantes, litteras كس metathesi in سك, quod facilius poterant pronuntiare, mutaverunt.

چنین گوید آن پیردیر مهر سال ز تاریخ شاهان پیشینه حار²⁾

که در بزم شاه ملک فلیفوس بتی بود پاکیزه نو عروس

چو سروی که پهل کند در چمن ز کیمو بنقشه ز عارض بمن

جمالی چو در نیمروز آفتاب کوشه چنان ترکسی همچو آب

بلیدن هممون بسالا بلند باهرد کما بکش بکیمو کمند

Praeterea aliae de Alexandri ortu fabulae feruntur, veluti expositum esse eum, et ejus generis alia.

Hae fabulae de genere Alexandri unde originem duxerunt? Quae ratio in iis versatur? — Narrationes de Alexandro compositas attentius considerantes, in Aegypto ortas esse antiquissimas Alexandri fabulas, mox nobis persuademus. In omnibus ejusdem generis narrationibus primam Alexandri expeditionem in Aegyptum factam esse proditur, quasi Aegyptum solam Alexander, quum Persis bellum inferret, liberare in animo habuisset. Ambages enim viarum, quas per Siciliam, Romam, Carthaginem fecisse apud Pseudo-Callisthenem plurimosque in Occidenti narrationum auctores dicitur, haud dubie a Byzantinis posterioris aetatis additae sunt, qui Romanis, quod soli ab Alexandro non essent devicti, invidabant, id quod jam est a multis viris doctis demonstratum¹⁾ et inde potissimum apparet, quod Firdusius, quem occidentales de Alexandri fabula fontes consuluisse constat, expeditionis Romam factae nullam facit mentionem.²⁾ Quam ob rem extra ullam positum est dubitationem, quin fabula de Alexandri ortu apud Aegyptios nata sit, fabulaeque Arabum Persarumve in eadem re versantes, postea demum Aegyptias imitantes adjectae sint.

Videamus igitur, quibus causis fabula de Nectanebo originem debeat. Aegyptii quum plura per saecula in Persarum ditio-

Haec narrat senex ille annis insignis

In regis convivio Philippi

Cupresso similis, quae est inter ar-

borea directo ordine constas,

Pulchritudo ejus fuit solis instar meridiani,

Oculis sublimis, figura alta

Ex regum praeteriti aevi commentariis:

Egregia nuper sponsa adfuit dilecta

De capillis ejus violae fluunt, et de ore lilia

Vultus ejus (oculorum inconstantia) quasi splendens narcissus,

Sagittas jaciebat oculis (superciliis convexis), cinnamomum gerens in capillis cet.

Ex manuscripto bibliothecae, quae Vratislaviae ad aedem S. Mariae Magdalenae servatur.

¹⁾ Cfr. Weissmann: Alex. Lamb. I. p. XXXIV. Spiegel: Die Alexander-sage, p. 14.

²⁾ Neque Tabarius, neque Nizâmius de Alexandri expeditione in Romanos suscepta quidquam cognoverunt.

ae potestate tenerentur, terribili intolerandoque modo opprimebantur, opulenta eorum terra maximum tributum conferre debebat; gentis indoles reprimebantur moresque et instituta extinguiebantur. Maxime autem ab eorum religione, animalium cultu, Persae abhorrebant, neque Aegyptiis ostendendi, quantopere eam contemnerent ac despicerent, ulli occasione deerant. Cambyeses, Aegypti expugnator, totam regiam demum everterat, et in cultum Aegyptiorum summa crudelitate saevierat.¹⁾ Apis, sanctus eorum bos, a Persarum rege ipso percussus erat, omnia denique Aegyptiis sacra et cara Persarum impio furori erant objecta. Intolerandi imperii acerbitate seditio tandem commota est, qua Aegyptii libertatem in quinquaginta annos recuperabant. Maxime eorum civitas vigere coeperat, quum Nectanebus, vir prudens solersque, rerum potiretur. Sed summas libertatis, qua brevi tempore usi erant, poenas seditiosi Aegyptii pendebant, quum Artaxerxes Ochus, rex asinus, quem Aegyptii vocabant, terram denao in potestatem suam redigeret. At in fatis erat, ut paucos tantummodo annos Aegyptii Persarum imperio essent obnoxii, nam brevi Alexander M. cum exercitu victore liberator iis appropinquabat. Qui suam rationem secutus, nullo ex Aegyptiorum institutis violato, religioni eorum splendorem restituit, Aegyptiorum diis sacrificavit, oraacula adiit. Quo factum est, ut Aegypti opes denno augerentur, atque firmarentur, Alexandria litterarum et artium ingenuarum studiis maxime floreret. Itaque Alexandrum, qui eos servitute liberaverat, atque inter nationes praecipuum iis locum paraverat, cuncti Aegyptii veneratione prosequiebantur. Sed id unum superbus iste populus dolebat, quod magnus ille vir, cuius gloria totum per orbem terrarum increbuerat, cui imprimis Aegyptus permulta debebat, Macedo natione, non Aegyptius erat. Quid maiorem iis gloriam adferre potuisset, quam si ex ipsis oriundus fuisset Alexander, quam si rex, quo potentiorum nullum terra unquam tulit, Aegyptius genere fuisset? Quocirca inter Aegyptos, id quod maxime cupiebant, fabula composita nullo negotio eum

¹⁾ Quamvis Cambyeses scelera nefanda in Aegypto patrasset, tamen Aegyptii, qui rerum suarum studiosissimi, a nullo nisi ab Aegypto subacti esse volebant, huic quoque regi Aegyptiam originem, ita ut mater ejus Aegyptia fuisse diceretur, (cfr. Herod. 3, 2) asserere non repugnabat.

retulerunt. De Nectanebo enim, qui fugerat, nihil audiverant Aegyptii, ejusque sors obscuritate erat involuta; quae quo crassior, eo amplior fabulae campus, eoque major spes, fore ut fabula ea hominibus vera probaretur. Nectanebo igitur in fabulam assumpto, fabulosa illa miraue narratio exorta est, qua Alexander ultimo rege Aegyptiorum natus esse statuitur, ac jure meritoque Aegypti imperium appetisse probatur. Quae fabula autem, nisi fundamentum ejus in historia positum esset, nullo modo tam aperte in lucem prodire neque tantopere probari potuisset aliis populis. Atqui Alexander, haud dubie Aegyptios eo magis sibi conciliaturus, Jove Ammone natum se esse finxerat, vel certe ad Jovis Ammonis oasim ipsum comitatos, quin hoc dei dictum pervulgarent, non prohibuerat. Vivus jam igitur Alexander Philippi Macedonis filius non esse narrabatur. Accedit, quod ratio Philippi filiiue ejus ultimis, quibus ille regnabat, annis haud admodum familiaris erat. Philippus Olympiade repudiata alteram uxorem, Cleopatram nomine sibi adjunxerat. In his nuptiis Attalus, reginae tenerae avunculus, Macedonibus ad convivium solenne congregatis adclamavit: Deos precamini, Macedones, ut reginae nostrae gremium beantes legitimum huic terrae heredem regni donare velint.¹⁾ Unde apparet, illegitimum regni heredem, nothum Alexandrum publice esse putatum. Quod malignum convivium quamvis repelleret et puniret conviciantem, tamen haec macula Alexandro juveni publice illata sine dubio nunquam in oblivionem venit. Fama, Alexandrum non Philippi filium, sed magicis artibus esse natum, Philippi caede alebatur, quam perpetratum iri antea Alexandro cognitum fuisse, multi Macedones arbitrabantur.²⁾ Qui rumo-

¹⁾ Cfr. Droysen: Alex. p. 49.

²⁾ Quantopere apud Aegyptios ars magica floruerit, quum aliis, tum hac sententia probatur, quam in Talmude ac Midrasch scriptam invenimus (sicut Kiduschin 49 b.; Midrasch Esther) עשרה קבים כשפים ירר עשרה חשע נמלה מצרים ואחד כל העולם כל: לעולם חשע נמלה מצרים. Omnis artis magicæ, quæ in orbe terrarum exercetur, novem partes ad Aegyptum solam pertinent, et decima ad ceteras terras. Fabulam, qua draconis forma indutus Nectanebus cum Olympiade concubuisse traditur, non temere, sed inde ortam esse, quod regina, artis magicæ studiosissima, praegnans saepe serpentes somnis conspiceret sibi videbatur, haud ita a vero abhorreat. An forte tam antiqua est haec fabula, ut jam Plutarcho cognita fuerit iisque, quæ de somniis Olympiadis ille narrat, causam praebuerit?

res apud Macedones circumlati aliis quoque populis postea innotescerant, et Aegyptii, in quibus ars magica valde florebat, effinxerunt narrationem illam, qua maximus qui erat apud antiquos rex Aegyptii cujusdam proles praedicabatur. Haec omnia, quae ad explicandam fabulam valent, tantam ei auctoritatem paraverunt, ut plerique de Alexandro narrationum auctores et multi rerum scriptores, quibus erat Alexandri vita historiae fide tractanda, eam reciperent.

Persae quidem, ad quos haec fabula perferebatur, ita comparatae ei vim tribuere poterant nullam, quia nimia erat in Aegyptios invidia, et multo major ea, quae inter Graecos et Persas intercedebat. Itaque, quod erat eorum gloriae suae studium, narrationem ita mutaverunt, ut Alexander Darabi Persarum regis filius nuncuparetur, Persarum heroum genere ortus, ne Persarum regnum ab alieno rege eversum esse videretur.

Hanc fabulam de Alexandro Darabi filiaeque Philippi filio non primariam, sed potius ex Aegyptiorum fabula de Nectanebo imitatione confectam esse — siquidem alio argumento opus est — dilucide inde apparet, quod nunquam apud omnes Persas usa est auctoritate, et aliae praeter eam complures sunt traditae. Velut Nizāmīus, uti supra dictum est, cujus Iskender-nāmeḥ et ipsum popularissimum est, qui varias de Alexandri ortu atque origine narrationes composuit, famae traditae, Iskenderum Darabo Persarum rege natum esse plane nullam facit mentionem. Quod vero Firdūsīus in Schah-nāmeḥ suo eam tantum narrationem, in qua Iskender Darabi filius perhibetur, affert, inde nullo modo concludi potest, hanc ipsam illo tempore apud Persas maxime divulgatam fuisse, aut ab omnibus creditam. Nam id unum Firdūsīus agens, ut, quae reges egregie gesserunt, et diversorum regum familiarum ordinem uno tenore in sua historia exhibeat, Alexandrum quartae domus regnatricis Persarum regem vocat, alia quae de Alexandri ortu tradita sunt, omnino non curans, praesertim quum nihil aliud, quam historiam suam confundere et Persarum fastum offendere, potuissent efficere.

b. De expeditione Alexandri ad fontem vitae sive paradisum suscepta.

In codice C., novissimo trium codicum Pseudo-Callisthenis, in narratione poetica Franco-gallico sermone conscripta, cui

titulus: Li romans d'Alexandre, in carmine Alexandri a Lamberto presbytero germanice condito, imprimis autem in Orientalium de Alexandro carminibus epicis et in *Talmude miris illis*, quae Alexander subiisse fertur, descriptis expeditionis etiam, quam fecit ad fontem vitae, sive paradisum, ad עֵדֶן, ad beatorum terram, mentio injicitur. Contra in duobus ceteris codicibus Pseudo-Callisthenis, apud Julium Valerium, denique in carmine de Alexandro anglica et scotica lingua exarato et in franco-gallica, quae oratione soluta conscripta est, narratione hujus itineris nullum invenitur vestigium. Praeterea hoc iter rebus, quae multum valent, omissis aut adjectis, ab aliis aliter describitur. In codice, quem commemoravi, Pseudo-Callisthenis res ita fere exponitur: Alexander multis terris perlustratis, postquam in mari profundo, quo cavea vitrea demissus erat, circumspexit, terminos orbis terrarum investigare constituit. Proficiscitur quidem ad locum sole vacuum, beatorum regionem, cum viris selectis puerisque. Seni transire non licet, tamen cuidam dolo contingit, ut Alexandro inscio expeditioni se adjungat. Iter magis magisque crassis circumfunditur tenebris. Alexander et comites consilii expertes desperant, tum senex ille in medium progressus regi suadet, ut equabus, quarum pullis relictis, ut, quo redeant, sciant, terram ingrediatur. Aliquanto post ad fontem quandam liquidum, cujus aqua fulgoris instar nitet, perveniunt. Coquus Alexandri cibum regi paraturus, piscem siccatum manu tenens, ut eum lavet, fontem petit. Piscis, dum in aqua pervolvitur, confestim reviviscens e manu coqui effugit. Qui vase argenteo aquae aliquanto hausto regem hanc rem celat. Quum Alexander in eo sit, ut iter continuet, tres aves audiuntur, qui ad reditum eum impellunt: „Terra enim, inquit, quam ingrederis, Dei solius est. Redi, miser, quum beatorum terram ingredi tibi non liceat.“

Eaedem monent eum, ut contra Porum, Indiae regem, proficiscatur Alexander reditum curat et equarum ope feliciter terram perpetua nocte obvolutam relinquit. Lapides lignaque a comitibus ejus in terra illa obscura collecta gemmas esse apparet. Atque Alexander, quum a coquo id, quod in pisce mirum evenerat, cognovisset, vehementer iratus eum in mare dejici jubet, ubi ille, qui mori nequit, daemonis naturam assumit. Alexander deinde in coelum ascensurus ab avibus in altum tolli patitur; in itinere autem admonitus, ut revertatur. „O Alexander, vox loquitur,

quid tu, humanas res ignorans, ad coelestia contendis? Regressus ad exercitum feliciter pervenit.

In franco-gallica de Alexandro narratione, quam Lambertus li Tors composuit, duae ejus generis inventiuntur fabulae, sed ab iis, quae in omnibus aliis de Alexandro libris scriptis narrantur, valde discrepantes. Ac primum quidem Alexander narratur quatuor senes comprehendisse, qui cum eo communicarent, in deserto tres fontes incantatos esse, quorum in uno qui centum viginti annos natus se lavet, eum fieri, quasi esset triginta annorum, in altero qui se lavet, non mori, in tertio si quis mortuus laveretur, revivisci. Sequitur de coquo et pisce narratio. Ex hominibus, quos ad vitae fontem quaerendum Alexander miserat, Henoch eum invenit, et in eo lavatur, sed Alexandro renuntiat, neminem, priusquam annus sit praeterlapsus, eum posse invenire. Qua re iratus, quum interficere eum non possit, in columnam conclusum obsignari jubet. — In fine hujus carminis alias quoque permixtas narrationes invenimus, quae iter ad paradisum similem in modum ac Lambertus presbyter et Talmud describunt, sed nimis breves sunt, ita ut, quae commemorantur, operae non esse pretium videantur.

Uberime neque dubie pulcherrime haec fabula est a presbytero Lamberto exposita, qui praeclari sui de Alexandro carminis hac narratione finem facit. Alexander enim toto mundo expugnato, Paradisi potiundi, ut ab angelorum choris tributum accipiat, insatiabili agitur cupidine. Elsi sociorum ii, qui erant netate provectiores atque prudentes, dissuadebant, tamen hanc expeditionem suscipit et immensis laboribus defunctus Euphrate, qui ex Paradiso profluere Genes. cap. II. narratur, adverso ad arcem coelestem pervenit. Cujus ad portam continuo legationem mittit, quae in deditionem eam recipiat. Tum senex prodit ex arcis parte interiore, qui, quod Alexander flagitarit, certior factus ei suadet, ut animum cohibeat atque ab isto audaci conatu desistat, et Deum, qui clemens sit atque misericors, sibi conciliet; simul legationi lapide, quantus est hominis oculus, tradito, ut haec Alexandro dicat, praecipit: Quum lapidis vim perspexerit, eum quamvis invitum animum esse submissurum. Alexander verbis senis doctus ab audaci atque improbo consilio desistit et in Graeciam reversus lapidis vim studet examinare. At nemo ex sapientibus ejus, quantum valeat, potest expedire. Denique senex

Judaicus sapiens in solitudine vitam degens accersitur, qui lapidem in altera lance ponit, auri copiam in altera, sed nihil potest lapidis gravitatem compensare. Qua re stupefacto regi dicit Judaeus, lapide hominis aviditatem significari, quae quamvis omnibus terrae thesauris congestis compleri non possit, tamen ad postremum terrae copia, quantam manus capiat, extinguatur. Quum rex interrogaret: unde tu scis, hanc esse vim lapidi? Judaeus terrae aliquantum sumtum in lance ponit, in qua antea erat aurum collocatum, et statim lapis tollitur in altum.

In Talmude, qui pluribus locis¹⁾ Alexandri facit mentionem, in extrema tractatus, qui Tamid inscribitur, parte quarta, qua Alexandri expeditio ad hortum Eden facta narratur, Agadah invenitur, cujus partem huc spectantem, quippe quae magni momenti sit, ad verbum hoc loco afferamus: Alexander postquam sapientibus, qui אנשי חכמה appellantur, decem diversas proposuit quaestiones, veluti: Coeli et terra, an Orientis et Occidentis major sit distantia? Lux an tenebrae prius sint factae? Quis sapiens sit? etc., et ab iis omnes hae quaestiones ipso probante solutae sunt: „Cupio, inquit, ad urbem Africam proficisci. Illi responderunt: Nequis, nam via per obscuros montes tendit. Ad quae hic: consilium meum illuc proficiscendi certum est, suadete igitur mihi, quomodo id exsequi possim. Age, inquirunt, tibi libycas asinas compara, quae in tenebris ire possint, et funes in via tende, quas rediens tu secutus ad locum tuum (i. e. unde tu profectus es) rursus pervenias.²⁾ Quo facto venit Alexander ad regionem a mulieribus solis habitatam. Quae, quum bellum contra ipsas pararet, dice-

¹⁾ Uti in tractatu Joma inscripto, ubi iter, quod Alexander Hierosolymam fecit, et quomodo ibi unicum Deum adoraverit, exponitur. Nec non in Talmude Hierosolymitano narrationes quaedam de eo continentur, ut in tertia parte tractatus Abodah-Sarah inscripti, ubi ille in aërem volare narratur.

²⁾ Weilius (annales Heidelberg.) qui ipse hunc locum affert, vertit: „pulos earum tecum ducens in via adnecte, ut majores eas desiderantes iter, quo reditis pateat, inveniant.“ Quam lectionem unde habeat ille, nescio. In Babylonio quidem Talmude, quem laudat, nihil de ea re scriptum est; verba ejus haec sunt, sicut transtuli: איתר חכמי לובא דפרשי בחברי ואיתר קיבורי דמחני וקטור בהאי ניסא וכו' איתר באורחא נקטת בגיור ואתר לאתחך :

bant: Si nos devincis, mulieres tantum deviceris, sin autem succumbis, a feminis victus diceris rex.“ Tum panem petenti aureos panes in aurea mensa proponebant, et interroganti, homo num aureo pane vesci queat, respondebant: Si vulgari pane nutriris, domi manere neque huc proficisci debebas. Haec urbe discedens in ejus porta haec scribebat: „Alexander Macedo stultus eram, donec in urbem mulierum veni ab iisque sapientem fieri didici.“ Deinde ad rivum sedens panem comedit. Quum salsamenta, quae secum habebat, ablueret, tam suaves odores exhalabant, ut diceret: Inde intellego, hunc fontem ex horto Eden profluere. Nonnulli dicunt, faciem tantum cum hac aqua abluisse, alii referunt, eum hanc aquam pressisse, dum ad portam horti Eden pervenerit. Tum exclamavit: „Aperite mihi portam.“ Et ei respondebant: „Haec est Dei porta, quam justi homines soli ingrediuntur.“ (Ps. 117.) Ille autem: „Ego sum rex magno in honore habitus. Date mihi, quaeso, aliquid.“ Tum calvam ei afferebant. Deinde in lance, quidquid habebat auri atque argenti, ponebat, sed calva non est compensata. Rabbin, ex quibus quaerebat, haec res quid sibi vellet, dicebant: „Haec est calva hominis, qui carne sanguineque continetur, et cujus oculus est insatiabilis.“ Quibus ille: „Qui vos id scitis?“ Tum paulum terrae sumentes illam conspergebant, lancisque pondus minuebatur. Ita etiam in scriptura legitur (Prov. 27). „Infernum ac perniciem numquam expleri possunt, hominisque oculi sunt insatiabiles.“

In arabicis et persicis de Alexandro narrationibus Alexander non in paradisu, sed in fontem vitae *عين الحيات* sive *عين الحيات*, sive *عين حيوان* proficiscitur, qui magnum splendorem diffundit et, qui ejus aquam bibit, immortalem reddit. Haec expeditio apud Tabarium, Firdusium, imprimis apud Nizamium uberrime descripta est. Quae ibi narratur, breviter haec sunt. Alexander de vitae fonte audiens eum investigare constituit, quamquam via ad eum per tenebras ferens nullo lumine illustratur. In exercitu illius est Alchidrus propheta, qui praemissus annuli auxilio, quem Alexander ei dedit, fontem invenit, ex eoque bibens immortalitate donatus ad Alexandrum redux non factus est, quia, — ut quidem a nonnullis traditur — vox quaedam pronuntiat, fontem invenire non licere Alexandro. Hic omni spe atque consilio destitutus quadraginta dies per desertum vagatur tristis, quod sibi

non permitteretur, ut felicitatem, qua nulla major homini tribui queat, consequatur. Tum angelus Seroschius (*سروش*) apparens, eum admonet, ut ab insatiabili cupiditate recedat, parvum lapidem tradens, quantus obolus est (*سنگی کم از يك پشهر*) bene conservandum.¹⁾ Vox de coelo mittitur Alexandro renuntians, eum vitae fontem frustra petere „Iskender eum quaerens, non invenit, et qui eum non quaesivit, Chidrus reperit. Iskender in tenebris ambulat, Chidrus in purissima luce.“ Maximis molestiis atque laboribus defunctus Alexander denique in lucem redit. Lapides, quos ipse suique comites secum abstulerant, in gemmas mutati sunt. De lapide, quem angelus Seroschius ei dederat, idem narratur, quod in Talmude de calva, nisi quod Chidrus propheta Alexandro iterum apparens lapidis vim describit. De piscibus quoque, qui revixerunt, in Persicis potissimum de Alexandro fabulis prolixè exponitur, de quo miraculo meditationes adjiciuntur. Nonnulli referunt, cum Chidro Eliam prophetam (*الياهو*) fuisse, et ambo Chidrum Eliamque una vitae fontem invenisse, ex eoque bibentes immortalitatem esse adeptos.

Has diversas de itinere ad paradisu vitaeque aquam suscepto fabulas ex eodem fonte esse petitas, primo obtutu apparet. Tot enim in rebus inter se sunt similes, et omnia, quae ad rem pertinent, utraque continentur narratione, ut harum variarum narrationum communem fontem exstitisse necesse sit. Quarum narrationum quae est prior? Qua quaestione in fabula de Alexandro gravissima dissoluta altera quoque de populo, qui hanc fabulam excoluerit, erit dijudicata: Quin iter Alexandri ad paradisu vel ad vitae fontem susceptum — nihil interest utrum prius sit, — ab Orientis incolis additum sit, nemini dubium esse potest. Nam primum in ipsa hac fabula vel maxime Orientis populorum ingenium ut in speculo cernitur, deinde — quod potissimum respiciendum est — in omnibus libris ab Orientalibus de Alexandro scriptis hujus quidem expeditionis praecipue ratio habetur. Copiosissima est de ea re narratio, cui meditationes et orationes de moribus adjunctae sunt. Neque in libris de Iskendero compositis solis hoc iter ad fontem vitae Alexander fecisse narratur, sed Persici, Arabici, Turcici poetae rerumque scriptores in operibus suis saepe

¹⁾ Apud Firdusium haec de lapide narratio non invenitur.

ad hanc Alexandri expeditionem irritam recurrunt, qua vel potentissimum mortalium contra Deum esse impotentem legentibus dilucide demonstrant.¹⁾ Quum Orientis scriptores, et praecipue qui in Orienti fabulam de Alexandro tractarunt, itineri, de quo agitur, summam tribuant vim, in vetustioribus Occidentis de Alexandro libris compositis, uti in primis codicibus Pseudo-Callisthenis, apud Julium Valerium caet. ejus nulla plane fit mentio, nec non posteriores de Alexandro narrationes brevissime tantum de hoc itinere referunt, ut tertius codex Pseudo-Callisthenis et Lambert li Tors, unde patet, hanc rem fabulae propriam non ab Occidentis populis esse excogitatam.²⁾

Orientalibus igitur exulta fabula debetur, quorum tres potentissimum populi: Arabes, Judaei, Persae in censum veniunt. Spiegelius in extremo suo tractatu: „Die Alexandersage bei den Orientalen“ hanc sententiam profert: narrationem de Alexandro vitae fontem investigante Meccamque proficiscente et ad Kaābam accedente, denique de rebus, quas ille in Arabia gesserit, haud dubie inde petitum esse, quod Alexander cum Dalkarnaino (ذو القرنين), arabico expugnatore fabuloso prioris temporis, confusus sit, neque enim nisi ita explicari, quod Chidrūs propheta, quem fabula alias non commemorat, subito in medium prodeat. Hanc explicationem tam extra ullam dubitationem esse positam, adeo veram atque per se dilucidam arbitratur Spiegelius, ut argumentis eam fulcire supervacaneum esse censeat. Nobis autem haec explicatio prorsus levis esse videtur. Nam, ut concedamus, ea quae de expeditione Alexandri Meccam suscepta et ejus in Kaābam adventu narrentur, inde originem duxisse, quod hic rex cum Dalkarnaino mutatus sit — quamquam procul dubio multo simplicius iter, quod Hierosolymam, ejus templum visitarit, in Judaeorum fabula fecisse perhibetur Alexander, imitatione expressum esse judicatur³⁾ —: tamen nullo modo iter ejus

ad vitae fontem inveniendum institutum eo, quod ille cum Dalkarnaino permutatus est, excogitatum esse potest. Nam permutari Alexander et Arabs, nomine Dalkarnaini, siquidem fieri poterat, post Muhammedem demum poterant, quum Arabes Dalkarnainum in Kurāno commemoratum cum Alexandro Magno eundem esse opinarentur, etsi Muhammedes alium quendam spectavit. Atqui, ut jam diximus, omnes fere hujus expeditionis ad vitae fontem susceptae res peculiares in Talmudis, quem multo ante Muhammedem ad finem perductum esse constat, fabula de Alexandro ad hortum Eden profecto inveniuntur. Neque cogitari queat, apud Judaeos, quibus Arabs Dalkarnain, de quo Arabes ipsi nihil paene sciant, omnino incognitus esset, eandem fere fabulam de Alexandro M., quae apud Arabes de Dalkarnaino, pervulgatam fuisse. Ut igitur loco illo Kurāni Dalkarnaini nomine alius atque Alexander significetur — qua de re in capite, quod sequitur, quaeremus — tamen eam ob causam, quam diximus, de Alexandro ad fontem profecto fabula, quae apud omnes Orientis scriptores invenitur, nullo modo Alexandro et Dalkarnaino permutatis originem potest debere. Itaque nos videre oportet, num qua re alia fabulam illam explicemus.

Quam fabulam ut putemus ab Arabibus exultam esse, quum argumentum a Spiegelio allatum non competat, eo tantummodo haud scio an possimus adduci, quod propheta Alchidrūs magnas in ea partes agens in medium prodit. Sed quae Arabes de hoc propheta referunt, iis nulla inest auctoritas; nullus enim Arabum scriptor certi quidquam de eo prodit, quum ab aliis Pinchas, Elias ab aliis, sanctus Gregorius ab aliis indicetur, alii denique omnes illos, quos diximus, viros Chidrī significari nomine opinentur, quia alius anima in alium transiit. Deinde in fabula populari singulos populos heroibus, prophetis aliisve suis viris magnis libenter partes adscribere satis constat, id quod praecipue in fabula de Alexandro factum est, in qua diversissimos heroes ac diversissimis religionibus addictos videmus inductos. Quarum omnium rerum habita ratione, eo quod Chidrūs propheta apparet, omnino non possumus moveri, ut Arabes fabulae de Alexandro ad vitae fontem expeditionem faciente auctores esse censeamus, praesertim quum in religione, qua ante Islāmum Arabes utebantur, nihil reperiamus, unde hanc fabulam, quippe quae ad religionem haud dubie referenda sit, ortam putemus.

¹⁾ Cf. D'Herbelot: bibliothèque Orientale sub voce Alexandre.

²⁾ Excipitur, ut jam dictum est, Lambertus presbyter, qui expeditionem paradisi magno cum studio, copiosissime optimeque tractavit. Sed omnes suo jure statuunt, postea, certe in hac operis sui parte — in fine praeclari de Alexandro carminis — Judaicas fabulas adhibuisse, quod quum aliis rebus multis, tum eo probatur, quod ad vim lapidis illius mirabilis explicandam Judaeus est delectus.

³⁾ Cf. Weil.: loco laudato.

Si igitur eam, qua Arabes fabulae eius auctores habendi sunt, opinionem sequi non possumus, primo quidem obtutu multum videtur interesse, Iudaeos statuere fabulam excogitasse atque excoluisse. Quum enim in Talmude expeditio ab Alexandro ad paradysum instituta uberrime describatur, etsi ceterae de hoc heroe fabulae parce tantum atque passim ibi exponuntur, deinde quum huius expeditionis fabulosae nullum Talmude vetustiore fontem indicare possimus: iter paradisi Rabbiorum fabulam eo consilio excogitam, ut sacrae scripturae sententia: *שאל ואברון לא חשבענה* apto exemplo illustraretur, facile iudicamus. Quas ob causas Weilius (annales Heidelberg.) non dubitare videtur, fabulam tum de expeditione Alexandri vitae fontem quaerentis, tum de itinere ejus per tenebras facto ex Iudaeorum fabulis depromptam putare.

Sed Talmudis fabulam, de qua nunc agitur, accuratius spectantes manifesto peregrinum quiddam atque translatum in ea reperimus. Occurrunt enim in ea locutiones formationesque verborum, quae neque ullo Talmudis loco, neque in posterioribus Rabbiorum scriptis iterum inveniuntur, tam difficiles atque insolitae locutiones, ut ne adhuc quidem certe explicari potuerint. Praeterea Talmudis illa fabula jam a primo ex alieni populo fabularum cyclo depromptam se prodit, his verbis incipiens: *עשרה רברים שאל אלכסנדרוס מוקדן מאח וקני הנגב*, „decem res quaesivit Alexander Macedo ex sapientibus regionis meridiani,“ in quibus voces *הנגב וקני* de Iudaeis sapientibus adhibitae esse nequeunt, quum haec significatio nunquam repetatur, neque omnino probari possit. Accedit, quod hac fabula procedente disputatione ab Alexandro cum *הנגב וקני* instituta saepe a Pilpul *עשרה רברים*, quo nomine profecto appellantur doctores Iudaici, interpellatur, qui alias suas sententias proferunt studentque comprobare. Inde haud ambigue patet, in Talmude *הנגב וקני*, quibus *הכמים* opponuntur, doctores Iudaicos non praedicari¹⁾. Jam si perpendimus, in Talmude expeditionis ab Alexandro in hortum Eden susceptae causam in re per se levi tantum positam esse, quod aqua, in qua rex pisces siccatos abluit, bene oleat, unde conjicit, ex paradiso eam fortasse profluere; deinde nonnullos narrare, Alexandrum

faciem illa aqua lavare satis habuisse, ergo de parte hujus fabulae propria, de expeditione ipsa in hortum Eden facta, in Talmude esse varias sententias: hanc fabulam ab alieno populo ad Iudaeos esse translata, et ab iis, quantum fieri posset, ita formatam, ut Iudaicam quidem speciem prae se ferens omnia Iudaicae religioni contraria abjiceret, sponte nobis persuadetur. Quod de piscibus in Talmudica fabula narratur, manifesto piscis, quem in fonte vitae revixisse Persici atque Arabici de Alexandro libri statuunt, memoriam affert. Sed haec narratio tradita non poterat integra Talmude recipi; neque enim in Iudaica religione, neque in Iudaeorum opinione vulgata quidquam invenimus miri illius fontis vivos immortales mortuosque vivos reddentis consimile. Itaque Talmudicae fabulae auctor miram aquae proprietatem aliter exhibens suaves eam odores facit exhalantem, quo a paradiso eam ducere originem regi persuadetur. Sed tamen haec aqua ne in Talmude quidem parvi est momenti, quum ea efficiatur, ut Alexander velit in paradysum venire, unde cognoscimus, hujus Talmudicae fabulae auctoribus fabulam quandam notam fuisse oportere, in qua mirabilis fons praecipuas partes ageret. Ex quibus omnibus rebus colligi potest, proxime ad verum accedere eam sententiam, secundum quam fabula de vitae fonte antiquior ac prior, et Talmudica fabula eâ orta est. Narratio deinde de Alexandri expeditione in paradysum facta et de miris rebus, quae proficiscenti acciderunt, eo tantum excogitata esse videtur, ut locus, quo fons vitae in prima fabula erat descriptus, expleretur, et ut, quae potentissimi regis divina quoque sibi subjiciendi irrita conamini in antiquiore fabula additae erant, meditationes adjungi possent.

A quo autem populo Iudaei mutuati sint hanc fabulam, non est difficile conjectura assequi. Iudaeos constat templo diruto variisque caede compressis seditionibus ad Parthos confugisse et acceptos ibi academias instituisse operamque litteris navavisse. Id quod maxime fiebat, Christiana doctrina a Romanis Caesaribus recepta; quam ob causam quum magis magicis opprimerentur Iudaei, in Persarum regno, quod sub Ardeshiro Bâbegân e Sâsânidarum gente orto, ejusque fortibus et benevolis successoribus denuo florere coeperat, domicilium et sedes permulti collocarunt, imprimis homines docti, qui tuti a crudelibus persecutoribus neque impediti ad legis studium incumbere et secundum suae religionis

¹⁾ Cf. Rapoport: Erech Millin, sub voce *אלכסנדר*.

praecepta vivere poterant.¹⁾ Constat deinde, Persarum religionem, ex quo Sāsānidarum imperio sunt potiti, i. e. inde a medio post Christum natum tertio saeculo iterum restitutam esse, ita ut religio Zendica, quam inde ab Alexandro M. jacuisse Graecisque sacris debuisse cedere historia demonstrat, sub Sāsānidarum imperio in pristinam dignitatem restituta brevi multis inveniret assecelas. Orientali de Alexandro M., quas jam illo tempore permultas toto Oriente pervulgatas esse probatur, quibusque erat jam a diversissimis populis inserta sacrarum meditationum copia, Persis recentioribus religioni suae sacrae in fabula de Alexandro monumenti exigendi opportunitatem praebuerunt, ut magnum regem, cui in terra nemo resisteret omnique vir potens se submittere deberet, sacra sua extinguere conatum et suam deorum opinionem labefactare²⁾ frustra summam felicitatem, in contemplanda fruendaque aqua pulcherrime splendente et immortalitatem praebente positam, appetentem fecerint.

¹⁾ Judaeis in Persarum regno per multos annos liberis neque impeditis vivere licuisse, quum multis Talmudis locis, tum hac sententia demonstratur: „Deus quia non ignorabat, Judaeos sub Romanorum imperio vivere non posse, in Babylonia, quo confugerent, dedit locum“ (Githin 17. a). Posteriore autem tempore res mutata est; in Persarum enim regno plurimae ac crudelissimae Judaeorum persecutiones factae sunt, ut Romanorum durum imperium, cum Persarum comparatum Judaeis leve esse videretur, unde sententia haec (ibid.) רַחֲמֵי אֱלֹהִים בְּיָדָם אֵין בְּמִלְכּוֹתָא „O Deus miserere, aut in tuam tutelam aut in filiorum Esau (i. e. Romanorum) accipe nos.“

²⁾ Alexandrum M. omnes libros sacros Persarum, quotquot potiri posset, concremasse, templa eorum clausisse, religionem vi adhibita oppressisse, plures Orientis scriptores tradunt et Persae historia comprobata putarunt, rati jam Zarathustram Alexandri adventum religionemque ab eo oppressam oppressamque per saecula mansuram praedixisse. Quae etsi magna cum certitudine referuntur, tamen vereor, ut argumentis possint confirmari. Talis enim ratio Alexandri maxime abhorreret ab ea, quam, ut jam commemoratum est, magnus ille rex sequebatur, diligentissime cavens, ne eorum animos, quos sub imperium suum redegerat, crudelitate a se alienaret, Persasque magna indulgentia tractans. Quae de Alexandro in Persarum religionem saeviente traduntur, haec postea demum excogitata esse, quibus Zendicae religionis inde ab Alexandro tempore decrecentis interitus explicaretur, verisimile duco.

(Cf. Spiegelii: Die Alexandersage bei den Orientalen. 11., Zeitschrift der deutsch. morgenl. Ges. I, 257 sequ.)

Itaque censeo, fabulam de expeditione Alexandri ad vitae fontem suscepta excogitatum atque excultam a Persis, postea mutatum in Judaeorum fabulam receptam esse. Haec sententia eo potissimum probatur, non solum quod opinio fontis splendoris mirique, cujus aditus sit spissis tenebris praeclusus, ex religione, quae Zendica vocatur, facillime explicari potest, sed etiam quod principia religionis ejus in ea apparent.

Zendicis enim libris docemur, Ahura-Mazdaum, qui mundum atque primam lucem creaverit, in principio primae lucis sedem habere, atque idecirco summi boni esse auctorem, Agra-Mainyum autem, i. e. tenebris obvolutum, a quo omnia mala originem ducant, id agere, ut quae creaverit Ahura-mazda, delere studeat. — Purissimum lumen in hoc vitae fonte, ad quem Alexander iter instituit, reperimus, cujus aspectu maxima percipitur felicitas, quo qui utitur immortalitatis particeps fit; sed malum principium, i. e. tenebrae earumque horror, hujus fontis salutaris viam pracludit. Alexander nullos labores, nulla impedimenta veritus, quibus superatis gloria sua possit augeri, hoc quoque iter per terram tenebris involutam facit ad lucis et vitae fontem a nullo mortali unquam conspectum perventurus. Sed numine indignus declaratur, qui summae felicitatis particeps fiat; qua in re nulla valet humana potestas, nec gloria. Redire coactus tristis sibi persuadet, hominem potentiae quidem speciem quandam ac felicitatis in terra sibi posse comparare, sed nimia cupiditate incenso non licere, bonum a Deo selectis suis reservatum appetere.

Talem fabulam, cujus summa in divina potestate atque humana impotentia comprobata versatur, Judaeorum doctis perquam placuisse, non est, cur miremur; ideoque in Talmudem eam recipere et considerandam commendare illi non dubitaverunt. Sed ita sane eam formaverunt, ut a Judaeis legentibus intellegeretur, nihil quod offenderet, neque Judaicae religioni consentaneum esset, continens. Sententiam igitur, fabulam de Alexandro ad hortum Eden profecto Talmude tractatam ex Persarum fabula de ejus itinere ad fontem vitae suscepto depromptam esse si confirmaverimus, res quaedam difficiles Talmudici illius loci simul explicatae erunt. Decem enim quaestiones ab Alexandro וְאֵין הַיָּדֵן וְאֵין הַיָּדֵן propositae magnam habent similitudinem sermonum, quos ab Alexandro eum Brahmanis collatos Plutarchus et narrationes de Alexandro in Occidenti compositae nobis exponunt, nomenque וְאֵין הַיָּדֵן ad

Brahmanos sapientes referendum esse verisimile est. Sed Judaei hanc disputationem ab Alexandro cum Indis institutam a Persis, qui eam paulo jam mutatam ad suam sentiendi rationem accommodaverant, receperunt. Ita, puto, explicandum est, וְקָטִי הִנֵּב, quum duas priores ab Alexandro propositas quaestiones, utrum ab Orienti ad Occidentem, an a coelo ad terram major sit distantia, deinde coelum an terra prius creata sit, haud cunctanter dijudicassent, rogatos, lumen tenebrae prius exstiterit, repente stupefactos ad hanc quaestionem posse responderi negavisse. „Haec res, inquiunt, explanari nequit.“ (מִלֵּחַ דָּא אֵין לְדַפְחָר). Quibus verbis nihil addiderunt. Talmud hanc responsionem mirans (praesertim quum e codice sacro ipso cluceat, tenebras lumine esse priores, nam in Genes. I, 2 legitur וַיְהִי עֶרְבַּי וַיְהִי קֶדֶם וְהָאֵלֹהִים יֵרֵא אֶת יִצְחָק אֶת יִצְחָק אֶת יִצְחָק) eam inde studet interpretari, quod וְקָטִי הִנֵּב metuissent, ne Alexander quaestiones suas magis etiam extendens de omnibus rebus naturalibus divinisque, de praeteritis et futuris ex se vellet sciscitari, (מִדָּה לְמַעַל מִדָּה לְמַטָּה מִדָּה לְפָנִים מִדָּה לְאַחֵר) quod praecaventes hanc quaestionem difficilem nullo modo dijudicare se negasse. Sed nos existimantes, Judaeis hoc colloquium ex Persicis fontibus cognitum fuisse, causa, quae in Talmude affertur, omitta mirari omnino non debemus, quod doctores illi quaestionem, lumen tenebrae prius fuerint, dijudicare se posse negaverunt. In religione enim Zendica lumen tenebraeque duorum mundi principiorum partibus funguntur, quippe utrumque ab initio exstiterit, nec profecto quaestioni, utrum prius creatum sit, satisfieri potest. Talmud hanc rationem ignorans, id quod mirum est in hac re aliter studet explicare. Ex omnibus igitur, quae sunt a nobis exposita, satis certe intelligitur, fabulam, quae fertur de Alexandro ad vitae fontem proficiscente eā priorem esse, quae est de illius expeditione in paradisum, eamque a Persis excultam Zendicae religioni debere originem. Quod Chidrus propheta in medium prodit, qui non est propheta Persarum religionis sed Arabs, (etsi in religione anteilamica Arabum nullum invenitur vestigium hujus prophetae) qua re Spiegelius, ut jam est commemoratum, ab Arabibus hanc fabulam censuit esse excultam, omnino non debemus mirari, si in fabula apud Persas excultae eorumque religione orta prophetae alieni populi alique religioni addictus nobis occurrit. Id ipsum est fabulae, historiam iudiciumque negligere, tempus locumque

non curare, res maxime inter se distantes audacter componere. Quid, quod in Occidentis narrationibus de Alexandro scriptis, praecipue apud Pseudo-Callisthenem modo Aegyptiorum Graecorumque potentes deos celebrari, modo omnia idola contra unicum Deum inania declarari videmus? Persae quum ab Arabibus subiecti Islāmum amplecterentur, in fabulis suis quoque veteris suae religionis vestigia delere eorumque loco Muhammedana substituere studuerunt. Ita factum est, ut prophetam eandem, quam ipsi, religionem professum e fonte immortalitatis bibisse libenter finxerint.¹⁾

Quod Chidrus propheta cum Elia permutatus est, qua de re jam disseruimus, perfacile est explicatu. De Chidro enim apud Arabes varia narrabantur, qui quo tempore vixisset ignotum erat. Nonnulli enim eum habebant prophetam Mosis aequalem, alii Alexandri, ejus major domus sive minister ille fuisset; alii duos viros ejusdem nominis exstitisse censebant. Similes sententias de Eliā propheta inter Judaeos pervulgatas esse constat, qui Pinehae nomine jam Mosis et Josuae tempore exstitisse, deinde quum iudices primique reges rempublicam administrassent, a negotiis publicis se removisse et Ahabe rege demum, impio cultu deorum percrebrescente, acerrimus Dei veracque religionis defensor rursus in publicum prodisse dicitur. De Elia propheta inter Judaeos ad hunc usque diem tot fabulae feruntur, tam multis tamque diversis ille formis indutus apparet, Judaeique tot res mirabiles de eo narrant, ut Arabes Persaeque non potuerint eum non animadvertere, facileque cum Chidro, qui, ut Elias, miro modo de terra sublatus erat, confundere aut cum eo potuerint componere. Profecto in Arabum Persarumque scriptis permultas fabulas de Chidro narratas invenimus, quas fabulis Judaeorum de Elia compositis depromptas esse sine ullo dubio est.

¹⁾ Praeter Chidrum in Persarum de Alexandro libris angelus quidam etiam Zendicae religionis proprius Seroschius vel Craosh nomine prorsus libere retinetur, quem jam diximus Alexandro mirabilem illum lapidem dedisse, ejus vim postea Chidrus demonstrat. Inde dilucide apparet, in fabula diversos homines, qui in diversissimis religionibus et apud diversissimos populos auctoritate valeant, inter se conjunctos induci, ideoque esse absurdum, inde quod hic vel ille homo occurrat, de origine fabulae conjecturam facere. Craosh (proprie „purus“) unus est ex angelis, quos Ahura-mazda creavit.

Fabulam igitur de Alexandri expeditione ad fontem vitae instituta a Persis excogitatam esse, veri simillimum, neque quod Chidrus propheta ibi inducitur, propter rationes allatas in dubium vocari potest. Sed magnum quiddam fabulae de Alexandro a Judaeis ipsis additum videtur esse, scilicet quod de calva regi in porta horti Eden tradita refertur. Puto enim, narrationem de calva sive de lapide compositam non ex Persica fabula in Talmudem, sed e contrario ex Talmude in Persarum fabulam migravisse. Nam primum quidem, calva hominis oculo praedita, de qua in Talmude proditur, hominis aviditas atque vanitas multo melius significatur, quam lapide, qui in Arabicis et Persicis de Alexandro libris occurrit; deinde, quod apud Firdusium, celeberrimum dilectissimumque Persarum poetam, res ab Alexandro gestas scribentem, haec fabula omnino desideratur, hanc fabulam illo quidem tempore nondum omnibus cognitam fuisse ostendit. Neque enim haud dubie poeta, id quod pulchrum est et magnum, et quod a Nizâmio tam fuscè depingitur, sibi notum et in Persicis fontibus traditum omisisset. Haec pulcherrima solersque narratio, quam ex Occidentis de Alexandro fabularum auctoribus Lambertus presbyter prolixè exposuit, quaeque summa est ejus de Alexandro carminis, haud dubie a Talmudis auctoribus, quibus fabula de Alexandri expeditione ad fontem vitae suscepta e Persicis fontibus cognita erat, ad Sacrae scripturae comma: *שאל ואברון לא השבעה* exemplo illustrandum est addita. Quae sententia eo quoque confirmatur, quod in Talmude rex, quum calvam nulla re posset compensare, id mirans de hac re mira explicanda ex Judaeis doctoribus quaerit, *אמר להן לרבנן* (Rabbinos interrogavit) quum in praecedenti hujus Agadae parte Alexander semper cum *וקני דגנב* sermonem conferens producat. Quodsi extrema haec sacra fabula ex alienis populis in Talmudem migravisset, quod repente etiam *רבנן*, de quibus omnino non erat dictum, partes adscriptae sint, esset permirum.¹⁾

¹⁾ Quantam vim Judaica fabula in Persicam exercuerit, ex ea, quae est de Gâmshido, potissimum intellegitur; quae etsi merae est persicae originis, nihilominus multas res in ea Judaeorum fabulae proprias de Salomone rege receptas invenimus, quin etiam Gâmshidum cum Salomone permutatum.

(Cf. Zeitschrift der deutsch. morgenl. Ges. IV. 421).

c. Fabula de vallo in Gog et Magog exstructo, de Alexandro et Dulkarnaino.

In plerisque tam Orientis quam Occidentis de Alexandro libris septentrionem versus proficiens ad populos summa ferocitate inhumanitateque insignes, et perpetuis incursibus direptionibusque molestiam afferentes vicinis pervenisse Alexander narratur.¹⁾ Quibus feris gentibus nomina sunt Gog et Magog, in Franco-gallica narratione, quam scripsit Lambert li Tors, in Gôt et Margôt corrupta. In nonnullis de Alexandro narrationibus hae duae gentes solae commemorantur, in aliis praeter eas multae etiam aliae, plerumque viginti insolitis nominibus appellatae, ut apud Pseudo-Callisthenem: Kynokephales, Nuni, Phonokerati, Syriasones, Jones, Katamorgones, Himantopodi, caeterae. In Anglico de Alexandro carmine haec nomina nobis occurrunt: Taracountes, Magogecas, Vetas, Turcs, Gogas, Crisolides, praeter eas etiam viginti duae aliae gentes fuisse dicuntur. Apud Arabum atque Persarum scriptores hae gentes *ياجوج وماجوج* appellatae sunt. Omnes hae gentes in narrationibus quibusdam communi nomine Hyperboraeorum significantur. — Narratur deinde has nationes Alexander bello devictas persecutus esse; quae quum in montes coelo junctos confugerent, Alexander ab iis persequendis desistere coactus. Quas ut reprimeret et in perpetuum eruditorum populorum terras contiguas ab istis rudibus et inhumanis barbaris defenderet, aditum horum montium, qui eo Deum vehementer precante,²⁾ inter se appropinquarint, firmo vallo, quod dirui non posset, sepire con-

¹⁾ In Lamberti presbyteri de Alexandro carmine haec narratio describitur.

²⁾ Haec oratio eo praestat, quod fidem uni Deo habitam exhibet omniumque idolorum vanitatem. In codice C. Pseudo-Callisthenis, ubi illa est maxime proluxa, ita legitur. „Deus deorum, domine omnium, quae facta sunt, qui verbo Tuo omnia creavisti, coelum, terram, mare: nihil est, quod non possis efficere; nam Tuo verbo imperanti omnia demisse obediunt. Tu enim dixisti et adfuit, Tu imperasti et factum est. Tu solus es aeternus, primus, qui nequit videri Deus, neque est ullus praeter Te. Tuum permultis celebratum nomen invoco, ut, hujus quoque voti qui particeps sum, me digneris, ut hi duo montes conjungantur, quemadmodum Te sum precatus, neve me debilem, sed Tibi confidentem despicias.“

stituisse. Fabris ferrariis artis peritis arecessitis portam Asokito (ἀσκήτω) sive Asbesto oblitam exstruxisse tam validam tamque mire aedificatam, ut neque igni, neque ferro, neque ulla arte everti posset. Hanc portam esse mansuram usque ad novissimum iudicium vel Antichristum, quo tempore ea sublapsa gentes barbarae ibi inclusae proditurae, totamque terram ferae atque immensae catervae inundantes poenam a Deo constitutam in terra sint exacturae. — Procedente tempore, maxime medio aevo, huic fabulae sunt adjunctae mirabilissimae ac portentosae. Praeter alia etiam narrabatur, decem tribus Israëlitis esse hoc vallo inclusas et tempore Antichristi rursus inde prodituras. Quod a tempus indicandum vulpem intra hos montes conspectum iri, et in eo persequendo Iudaeos inclusos in ejus specum penetrantes viam e montibus ducentem esse inventuros.¹⁾

De argumento historico, quo haec fabula nititur, primum constat, ingentem murum sive vallum in Caspiciis portis prope urbem, quae nunc Derbend vocatur, antiquitus esse conditum. Cujus valli, quod multa per saecula constabat, postea a Scythiis deletum, a Jezdegirdo restitutum et a Chosro Nûshirwânô perfectum milleque passus in mare perductum, etiam nunc pauca vestigia supersunt, auctoribus omnibus, qui hanc regionem adierunt.²⁾ Atque etiam e ruinis hujus antiqui operis cognoscitur, materiam, unde factum est, solidissimam fuisse, e terra in lapidem conversa, ex arena, conchis permixtam. Neque vero minus constat, hunc murum non ab Alexandro M. esse aedificatum, sed jam aliquot saeculis ante, haud dubie a Medo-Persicis regibus contra feras Scytharum catervas propugnaculum. Animo enim concipi non posset, Graecos scriptores, qui Alexandro gloriati itinera ejus et res ab eo gestas prolixè narrant, ingentis illius valli constructio-

¹⁾ Cf. Weissmann: Alexander Lamberti presb. II. p. 469 sequi. Nec non in carmine, quod Titurel inscribitur, hanc de Judaeis vallo inclusis reperimus narrationem, ubi rubri Judaei appellantur.

²⁾ Cf. Hilgenfeld: Zeitschrift für wissenschaftl. Theologie V., ubi auctor etiam verba Gog et Magog explanare studet. Nec non Plinius (Hist. lib. VI. cap. 2) Portae Caesariae mentionem facit, quam vocat ingens naturae opus, montibus interruptis repente, ubi fores obditaе ferratis trabibus. — Persae nomen urbis Derbend (transitus ocellus) ab hoc muro, qui apud eos etiam سد اسکندر sive سجوج و ما سجوج vocatur derivant.

nem, si Alexander ejus esset auctor, silentio praetermittere. Haec narratio quomodo in fabulam de Alexandro irrepsit? Cur Alexander illud vallum aedificasse existimatus est, vel cur in Orienti etiam hodie a multis existimatur? Quod argumentum ut solvamus, primum de ratione inter Alexandrum et Dâlġarnainum intercedente accuratius nobis disserendum est.

In Kurâni cap. duodevicesimo de Dâlġarnaino haec referuntur: „Illi (scil. Judaei) de Dâlġarnaino te sciscitabuntur. Responde: Historiam quandam de eo vobis exponam. Regnum ejus in terra confirmavimus eique dedimus, quibus omnium votorum se compotem faceret. Pervenit aliquando ad locum, ubi sol occidit, qui in pluteum limo nigro plenum se abdere videbatur. Ibi populum quandam invenit. Nos ei diximus: O Dâlġarnaine! aut populum tu poena affice aut mitem ei te praebes! Ille autem: Qui injuriam facit, eum puniemus punitumque ad dominum remittemus, ut majorem etiam poenam (in altero mundo) ei imponat. Qui vero credens recte facit, summum accipiet praemium, jussaque nostra ut facile exsequatur, efficiemus. Deinde iter continuavit usque ad locum solis orientis. Vidit eum supra populum, cui nihil dederamus, quo se ab eo defenderet, orientem. Quod verum est, nam omnia quae poterat, mente percepimus. Progrediens inter duos montes venit, ubi populus ei occurrit, qui sermonem ejus vix poterat intellegere. Dixerunt: o Dâlġarnaine, Jâġûġ et Mâġûġ perniciem moliantur in terra. Nonne sufficit tributum a nobis conferrî ea conditione, ut vallum exstruas, quod nos ab iis secernat? Quibus respondit: Vis, qua dominus me ornavit, melior est tributo vestro. Dummodo assidue me adjuvetis, solidum vallum inter vos eosque ducam. Ferte mihi magnas ferri moles, quibus expleam spatium, quod est inter amborum montium parietes medium. Deinde: Conflate, (foliis adhibitis), ut ferrum pariter atque ignis ardescat. Tum ait: Afferte mihi aes solutum, quod infundam. Quo facto illi (Jâġûġ et Mâġûġ) vallum nec transire, nec perforare poterant. Post haec Dâlġarnain: Hoc quidem, inquit, Domini gratia adjutus perfecti. Quum autem aliquando id, quod Dominus meus promissit, eveniret, vallum in pulverem convertet. Promissum autem Domini est verum.“ — Postea novissimum iudicium describitur.

Vallum igitur quod est contra Gog et Magog in Kurâno eadem fere ratione Dâlġarnainus aedificasse dicitur, qua Alexander

in fabula. Quaeritur igitur, quis sit Dôlkarnainus, cujus Muhammedes in Kurâno mentionem infert ut servi, nuntii, exactoris divini judicii mundo instantis, quem vallum in Magog ducentem facit. Arabes Persaeque hunc Dôlkarnainum eundem esse atque Alexandrum M. putant, quem etiam اسكندر ذو القرنين „Alexandrum bicornem“ vocant. Neque vero vulgi opinione sola Dôlkarnainus habitus est magnus ille Macedo, sed etiam plerique Kurâni interpretes, praesertim priores, huic opinioni adstipulantur, quia Alexandrum M., qui pio animo se esse credereque unico Deo Meccam proficiscens et in ejus Kaâba preces faciens ostenderit, ejus cum laude in Kurâno mentio fiat, dignum censent. Explicatio vocis „bicornis“, ad Alexandrum relatae, quum difficultatem quandam profecto iis paraverit, multi sunt in diversissimis interpretandi rationibus ineptissimisque, quarum nulla est, quam probare possimus. Plerumque nomen „bicornis“ intellegitur de Alexandro, quod in duabus regionibus mundi, et Orientis et Occidentis magnas expugnaverit partes (که بر مشرق و مغرب اورد نام) quia Orientem et Occidentem versus cursum direxerit, vel quia fontem vitae indagans ad luminis tenebrarumque regionem pervenerit, vel quia suo tempore duae potentes familiae regnatrices extinctae sint, id genus alia.¹⁾

Nonnulli scriptores Muhammedani, ut auctor *taû* Muğmil ut-tawârich et Hamdânius in libro Al-Ansâb, alii duo Dôlkarnainos existisse statuunt: Dôlkarnainum majorem, Abrahami aequalem et Himjaritam, Tubbam coronatum, qui Dei imperium detrectarit, sed postea se submittens cum Alchidro ad fontem vitae sit profectus: atque Dôlkarnainum minorem, i. e. Alexandrum, qui vallum Jâğûğ et Mâğûğ extruxerit, uti in Kurâno prolixè sit expositum. Multi denique Arabici scriptores, e. g. Abû'l-fidâ (hist. antisl. ed. Fleischer) Âb-dol-Mâlik Ibn Hischâm, alii, in errore omnes eos versari dicunt, quicumque Dôlkarnainum magnum Macedonem esse censeant. Nam quum Chidrus, qui jam Abrahami, Dei amici, tempore vixisse dicitur, Alexandri socius fuisse omnino non potuerit, deinde quum Graecum falsosque deos colentem in Kurâno quasi veri Dei cultorem et prophetam exhibitum esse;

¹⁾ Nizâmîus in altera parte libri Iskender-nâme diversas de nomine Dôlkarnaino interpretando composuit sententias, et Spiegelius hunc locum in dissertatione saepe laudato „Die Alexandersage“ p. 59, typis expressit.

putari nollent, jam quum duo Dôlkarnainos existisse nullo probatum sit argumento: fieri non poterat, quin Dôlkarnainum eundem esse atque Alexandrum prorsus negarent. Hunc Dôlkarnainum, qui una cum Chidro ad vitae fontem migravit, cuique in Kurâno valli constructio attribuitur, multo ante Mosen vixisse et regem Himjaritarum fuisse putant. Alii contra opinantur, eum Feridûn, alii alium regem illius temporis fuisse. Quin jam chalifa Ibn Âbbâs rogatus, quis sit ille Dôlkarnainus in Kurâno commemoratus? respondisse dicitur: „Himjarita Ashab Ibn Dimaratiğ nomine“, et interrogatus, quisnam sit Alexander? „Vir quidam pius, natione Graecus (رومی) et sapiens, qui Graecorum regionem (ارض روم) expugnaverit caet.“¹⁾

Earum rationum, quas tum scriptores, qui duos viros Dôlkarnaini nomine existisse putant, quorum minor Alexander fuerit, tum ii adferunt, qui Alexandrum eundem esse ac Dôlkarnainum negant, maxime praecipua illa est, quae Chidrum cum Dôlkarnaino componit. Chidrus quum Abrahami tempore vixisse memoriae proditus sit, cum Alexandro M. componi non poterat.²⁾ Jam vero multi, quibus Alexandri historia e Graecis scriptoribus erat cognita, non poterant intellegere, a Muhammede (aut, ut ipsi sentiunt, a Deo ipso) infidelem quendam, Aristotelis idolatrae praecepta ac doctrinam secutum, tamquam prophetam verbique divini ministrum celebrari potuisse.³⁾ Arabici quidam scriptores, Alexandrum non posse eundem esse ac Dôlkarnainum hoc peculiari, argumento affirmant, vocem ذو mere arabicam esse, neque Grae-

¹⁾ Cf. Spiegel.: l. I. p. 57, Zeitschr. der deutsch. morgenl. Ges. IX. 796.

²⁾ Hunc temporum aetatumque errorem scriptores quidam alii eo tollere studuerunt, quod duo Chidros existisse statuebant, quorum prior fuerit propheta, alter Alexandri quasi praefectus, alii quod Chidrum, id quod Judaeorum fabula de Elia propheta refert, mille annos in vita esse versatum contendebant, qua de sententia jam supra diximus.

³⁾ Imâm Faehr-Eddin in commentario suo ad codicem sacrum scripto notat: „In his, quae contra eos proferuntur, qui censent, Alexandrum esse Dôlkarnainum, id est, quod Alexandri magister Aristoteles erat, cujus ad jussa vetitaeque se finxerit (بامره ياتغر وبنهيه ينتهي). De rebus divinis quid censuerit Aristoteles, notum est, et Dôlkarnainus est propheta. Qui igitur propheta infidelis praeceptis obsequatur. Quod certe dubitandum est.“ (Zeitschr. d. deutsch. morgenl. Ges. IX. 797.)

cum (رومی يونانی) eā significari posse, sed saepe numero regum Himjaricorum nominibus praeponi.

Recentiores viri docti de Dālkarnaino, qui in Kurāno commemoratur, valde dissentiunt. Roth, Graf, Weil illum eundem esse statuunt atque Alexandrum M., quorum rationi Spiegelius, Hammer, Redslob, Beer, Fluegel adversantur, ex parte quidam etiam argumenta adferentes, quibus illa refutatur. Quem vero Muhammedes Dālkarnaino significari voluerit, de eo omnes illum eundem atque Alexandrum esse negantes in diversas discedunt sententias. Spiegelius, quum Kurāni interpretes de Dālkarnaino dubium moveant, neque sit e Kurāno colligendum, Muhammedem de Alexandro cogitasse,¹⁾ Europaeis demonstrari non oportere putat, Alexandrum et Dālkarnainum homines inter se prorsus diversos esse, quibus fabula postea, quod pluribus rationibus inter se similes esse viderentur, confusis, unius viri speciem conciliarit. Dālkarnainum igitur, de quo in Kurāno dicitur, fabulosum Arabum antiquorum expugnatorem existimat. Ita Alexandri expeditionem Meccam, nec minus ad fontem vitae factam eo facile explicari, quod ille sit cum hoc fabuloso expugnatore permutatus. Spiegelii autem opinionem, homines duos, de quibus quaeritur, diversos esse, argumento posse supersederi, non veram esse, potiusque multos Europaeos eosque doctissimos Alexandrum ac Dālkarnainum eundem esse recte iudicandum censere, experientia jam nos docuit. Quae quum ita sint, sperandum erat, fore, ut auctor libri „Die Alexandersage bei den Orientalen“ sententiam suam argumentis probaret, praesertim quum, quae magni momenti est in hac fabula, expeditio ad fontem vitae ab Alexandro cum Dālkarnaino facta permutatione nasci non potuerit, quemadmodum in capite praecedenti sacra T-nudica fabula de

¹⁾ Neque Baidāwius, ait Spiegelius, explicationem Dālkarnainum esse Alexandrum, nisi tamquam unam ex diversis adfert opinionibus. Quam sententiam cur professus sit, non liquet; nam Baidāwius loco l. ad Kurāni verba وبسالونك عن ذي القرنين „De Dālkarnaino quoque te interrogabunt“ nihil dicit nisi يعني أسكندر الرومي ملك فارس e. de Alexandro Graeco, Persiae et Graeciae rege.“ Hinc contra potest inferri, Baidāwium, praeclarissimum Kurāni interpretem, quin Alexander idem sit ac Dālkarnainus, omnino non dubitasse; sin secus enim alias opiniones afferre non omisisset.

Alexandri ad hortum Eden facto itinere demonstrasse nobis videtur.

Redslob sententiam Alexandrum eundem ac Dālkarnainum esse impugnat diversas ob causas. Primum, ait, non liquet, quomodo Dālkarnainus, si idem est atque Alexander M., prophetae aut similis cuiusdam dignitatem assecutus sit, qua in Kurāno eum ornari constat, itaque eodem loco haberi ac Davidem et Salomonem. Muhammedes id facere non potuit, nisi in codice sacro obscure dictum invenisset quidquam, quo forti regi Macedonum prophetae aut Messiae auctoritas adscriberetur. Quod ita non est: neque quod Alexander benevolam in Iudaeos se gessisse a Josepho et in Talmude memoriae proditur, per se satis est ad hanc dignitatem ei tribuendam. Deinde quae in Kurāno narrantur, ubi maxima vis vallo exstructo tribuitur, nullo modo ad Alexandrum in historia descriptum referenda sunt, sed tantum ad heroem fabulae de Alexandro; neque hunc Kurāni locum, quo, quae revera evenit, magni valli exstructio describitur, atque res perexiguae minutissimaeque indicantur, omni historica indole de huius valli conditore esse destitutum, facile potest statui. — Nec praeterea probari potest, sententiam, qua Alexander fertur valli, quod Magog dicitur, auctor, jam ante Muhammedem inter fabulas de Alexandro esse receptam. — Qua in re Redslob errat; nam primum in opere vetere franco-gallico, quod, si novissimum, ineunte saeculo octavo scriptum est, cuiusque auctorem constat Pseudo-Callisthenis recensionem B. ante oculos habuisse, jam narratur Alexander viginti duo populos magno muro inclusisse; eo autem tempore Kurāni argumentum vix jam in Europa notum fuerit. Deinde ex iis, quae apud Iudaeos et Christianos scriptores, qui ante Muhammedem — nonnulli etiam multis saeculis ante — vixerunt, cognoscimus, jam illo tempore Caspium vallam Alexandri M. opus esse iudicatum. Cujus rei argumentum afferimus locum ex Josepho (Bell. Jud. VII, 7, 4) ὁ τῶν Τριχων βασιλεὺς τῆς παρόδου δεσπότης ἐστίν, ἣν ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος πελάγῃ σιδηραῖς κλειστήν ἐποίησεν, remittentes de caeteris multis ejusmodi locis ad Rothii „Beiträge zur Alexandersage“ (Zeitschr. d. deutsch. morgenl. Ges. IX, 797.)

¹⁾ Alia etiam in re fallitur Redslob; dicit enim (l. l. p. 218): „alteram rei momentum, indolem bicornis, quasi viri summa Dei gratia ornati

Redslob deinde concludit, Dálkarnainum in Kuráno commemoratum non esse nisi Cyrum, Medo-Persici regni conditorem; quam suam sententiam quam sacra scriptura (Daniel 8, 8) quae regem Persarum בעל הקרני vocat (contra צפיר העינים, quo Graecorum regem vult intelligi) tum eo confirmare studet, quod nonnulli ex muhammedanis scriptoribus, qui Alexandrum valli Gog et Magog auctorem non censent, id a Persarum rege quodam, plerumque a Feridún exstructum esse credant. Jam quum nesciamus, qui Persarum regum nobis per Graecos cognitorum Feridún habendus sit, et quum qui vallum Magog condidit, haud dubie in regibus melioris notae Kuráno teste referendus sit, praeterea quum exercitus itinera, quae in illo capite de Dálkarnaino referuntur (primum Orientem versus, deinde Occidentem, denique Septentrionem facta) optime in Cyri expeditiones conveniant: permultas rationes probabiles fidem facere, Redslob putat, Dálkarnainum esse Cyrum. Prophetica indolem ad Cyrum relatum nihil habere offensionis, quum in sacra scriptura semper cum reverentia Cyrus commemoretur, immo Domini Messias appelletur, (Jes. 45, 1 למשיחו לכוּרש אשר החוקתי בימינו כה אמר ה' quia Judaeis e servitute Babylonica redire permittens, ut Jehovae cultus in Palaestina restitueretur, auctor sit.

Sed ut graves rationes plane omitamus, quas Beer¹⁾ adfert contra summam quaestionis a Redslobio institutae, jam eam ob causam statui nequit, Muhammedem vocabulo Dálkarnaini Cyrum intellexisse, quod neque ullus Kuráni interpret, neque Judaeus, neque Christianus, neque Persicus, neque Graecus scriptor vallum Magog a Cyro exstructum narrat, aut rem ullam ab eo gestam refert, quae ad hoc ingens opus spectat. Itaque nullo modo postulari potest, ut credamus, Dálkarnainum Cyrum esse, tantum idcirco, quod propter rem in Kuráno obscure narratam et propter dissensionem Muhammedanorum interpretum non liquet, ad quem

neutros (i. e. neque eos ex muhammedanis scriptoribus, qui Alexandrum Dálkarnainum putant, neque eos, qui id negant) curare.²⁾ Est autem jam supra animadvertum, inter rationes, quas Arabes Alexandri ac Dálkarnaini unitatem impugnantes proferunt, eam esse, quod de Alexandro, utpote Aristotelis idolatrae discipulo, in Kuráno cum laude mentio iniri nequeat.

¹⁾ Cf. Zeitschr. der deutsch. morgenl. Ges. IX., 785 sequ.

aliud virum quae Dálkarnaini nomen referri, nihil certi invenientes, quo unquam talem aut similem de Cyro fabulam divulgatam fuisse doceamur.

Beer Alexandrum eundem esse ac Dálkarnainum negans Dálkarnainum Kuráni Judaeorum Messiam, Josephi filium (משיח בן יוסף) esse judicat, qui quodammodo bellicosus auctor salutis, Messiae Davidis proli (משיח בן דוד) vere pacifico salvatori praecedens et peccata in terra tollens, Dei regnum sit propagaturus. Ac profecto plures loci ab eo adferuntur, unde patet ante Muhammedem Messiam Josephi filium interdum taurum (שור) vel בעל הקרני (secundum verba Deuteronom. 33 בקרני רעם קרניו quibus Moses benedicens usus est) dictum esse. Etiam in Judaica fabula Messiae Josephi filio hae partes erant adscriptae, ut Gog et Magog impugnaret, quo facto novissimum iudicium esset eventurum.³⁾

Sed quamvis in Beerii commentatione ex iis, quae probandi causa, Dálkarnainum Messiae Josephi filio aequari posse, adlata sunt, nonnulla arideant, et veri sit simillimum, in hac fabula de Dálkarnaino res quasdam ex imagine quam Judaeorum populus de Messia suo sibi finxerat, receptas esse: tamen si sine ira et studio hunc Kuráni locum examinamus, non possumus quin Muhammedem Dálkarnaini nomine haud dubie non Messiam Judaeorum significare voluisse nobis persuadeamus. Neque enim omnino potest cogitari, Muhammedem Judaeis, ipsum de Messia suo percontantibus, quem aliquando venturum esse putant, responsi loco historiam referre, in qua res ab isto Messia gestae — qui igitur jamdudum multis saeculis antea in publicum prodit — celebrantur, sed ne verbum quidem de ratione hujus Messiae et Judaeorum ipsorum, atque de vi, quam in eos exerceat, invenitur. Si Muhammedes Messiam a Judaeis expectatum jam multo antea venisse in mundum, ibique res magnas executum fuisse, eum praeter alias Gog et Magog etiam vallo inclusisse sentiret — quod quidem neque ex Kuráno ipso apparet, neque ab ullo Kuráni interprete traditur —: in quaestione de hoc Messia dijudicanda diserte dici oportebat, Messiam expectatum jam in terra fuisse versatum eundemque Magog vallum exstruxisse.

³⁾ Jam in Genes. Cap. 49, 6 Josephus tauri figura exhibetur: וברצונם עקר שור = Superbia elati (scilicet Simeon ac Levy) taurum, i. e. Josephum debilitabant.

Minime vero, ut in hoc capite factum est, responderi decuit: En historiam vobis referam. Nos potestatem ei in terra dedimus caet. Nec Dālḡarnainus Ḳurāni ut Messias, vel Messiae specie indutus prodit, sed ut vir potens tantummodo, cui Deus potestatem tribuit omnia in terra efficiendi, et qui hac potestate ornatus fidem Deo habitam servabat. Beer ipse sensisse videtur, quam parum valeant argumenta a se prolata ad confirmandam sententiam, Dālḡarnainum eundem esse ac Messiam Josephi filium. Finem enim imponit commentationi suae his verbis: Quodcunque autem aliud Muhammedis consilium hac in re adfertur, id quidem certum est, Judaeorum populi fabula Muhammedis tempore nomine בעל הקרנים non Alexandrum, nec Cyrum, sed prorsus alium sua natione ortum propugnatorem ac liberatorem significatum esse.¹⁾

Quibus praemissis jam meam quidem de Dālḡarnaino Ḳurāni sententiam exponere studebo. Quisquis est, cui vallum, quod Magog vocatur, exstructum in historia sit attribuendum (quod ab uno pluribusve Medo-persicorum regum aedificatum esse veri simile est): Dālḡarnainum Ḳurāni nullum alium nisi Alexandrum M. esse judicandum puto, et Muhammedem in illo cap. nec de Cyro, nec de ullo Judaeorum Messia, nec de Himjaritarum rege, sed dumtaxat de Alexandro loqui voluisse. Atque id potissimum quaeritur, quis sit, quem Muhammedes Dālḡarnaini nomine signi-

¹⁾ Ex eo, quod Dālḡarnaini historia in Ḳurāno, nulla re interposita, narrationem de Mose migrante sequitur, concludere, ita rationem quandam prioris ac futuri Judaeorum liberatoris apparere — uti Beer facit — principii inopia, quae cernitur in ordine hominum in Ḳurāno commemoratorum, sine dubio non comprobatur. In capite (quod sequitur) undeciesimo post narrationem de Johanne Baptista et Jesu nascentibus, Abrahami historia narratur, deinde ad Mosen iterum reditur. In tali ordine, vel potius ordinis perturbatione subtiles rationes de ordine hominum quaerere non debemus.

Etiā Geiger in libro: „Was hat Muhammed aus dem Judenthum genommen?“ p. 172 conjicit, hanc narrationem de Dālḡarnaino ad Mosen radiantem revocari posse (כי קרן עיר פניי Exod. 34, 29), si quid simile de eo cognitum fuerit. Quae interpretatio quomodo Ḳurāni verbis confirmetur, non intellego. Postquam enim in eodem cap. multum diuque

de Mose narratum est, semper משי vocato, num nomen repente permutari, num Muhammedes Judaeis de Mose (qui Dālḡarnainus esse putatur) quaerentibus ullam responsionem dare necesse esse judicari?

ficare voluerit, quum quaestio de vero hujus valli conditore, quia res non satis est prodita, vix unquam poterit certo dijudicari. Unitas Alexandri ac Dālḡarnaini maximis confirmatur rationibus, contra quas ea, quae Orientis et Occidentis scriptores dicunt, non sunt probanda.

Jam supra dictum est, in fabula jam multis saeculis ante Muhammedem rebus ab Alexandro gestis maximam — i. e. Hyperboraeorum populorum, qui erant in Portis Caspii, inclusionem — esse additam, et quamquam in his relationibus anteislamicis hi populi inclusi nusquam Gog et Magog nuncupantur; sed aut „gentes saevissimae, quae ultra montem Caucasi culminis habitant“ (Fredegarii Scholastici chronicon cap. 68) aut „αὐὰ Οὐρραν ἐθνη“ (Procopius de bello Persico I, 10) aut „Alani“ (Hegesippus de bello Judaico 5, 50) aut „Massagetarum inanes populi“ (Hieronymus epist. 77, 8): tamen res ipsa breviter ibi simili modo narrata invenitur, quo in Ḳurāno; et jam commemoravimus, de nomine gentium ab Alexandro inclusarum etiam in diversis de Alexandro compositis narrationibus magnam esse dissensionem.

Si igitur jam ex eo, quod ante Muhammedem fabulae de feris gentibus ab Alexandro inclusis vulgo ferebantur, colligendum esset, Dālḡarnainum Ḳurāni Alexandrum esse — etiamsi contra id omnes Muhammedani scriptores dicerent — quum etiam multi Muhammedani scriptores, iique antiquissimi unitatem Alexandri ac Dālḡarnaini amplectantur, nunc minime potest dubitari, quin Muhammedi Dālḡarnainus et Alexander unus homo visus sit. Vulgi opinione haud dubie ab initio hoc peculiare nomen ad magnum Macedonem relatum est, nec docti Ḳurāni interpretes prioris temporis ullum alium putaverunt Dālḡarnainum nisi Alexandrum. Postquam denique Arabes rebus bene cognitis intellexerunt, vallum Magog multo priore tempore esse constructum, neque Alexandrum ejus aedificatorem posse fuisse, neque omnino multa de Alexandro narrata ad eum, qualis exsisterit, esse referenda, (ut expeditio cum Chidro ad fontem vitae suscepta) et quum eo offendi coepti essent, quod in Ḳurāno idolatra tontopere celebraretur, duo Dālḡarnainos exstitisse, aut Alexandrum atque Dālḡarnainum plane diversos esse statuabant. Rem ita se habere, non solum conjicere possumus, sed etiam inde cognoscimus, quod quicumque Muhammedani scriptores eundem esse Alexandrum ac Dālḡarnainum negant, non satis habent referre, quemnam de Dālḡarnaino intellegendum velint, sed sem-

per summopere premunt, illorum, qui contra putent, falsam esse sententiam. Unde apparet, sententiam illam traditam primariam et maxime divulgatam fuisse. Quod Ābū'l-fidā auctore jam Ibn 'Abbās, Muhammedis socius, dixisse narratur, Dālkarnainum, qui vallum Gog et Magog aedificavit, unum ex regibus Himjaritarum, Alexandrum contra pium ac sapientem virum, natione Graecum fuisse, vereor, ut satis certum sit. Sed etiamsi ea narratio vera sit, tamen haud dubie inde eluceat, jam Ibn Ābbāsi tempore Alexandrum vulgo Kurāni Dālkarnainum esse judicatum.

Quae gravissima sententia — qua Alexander idem ac Dālkarnainus statuitur — in disquisitione omnino non negligenda est, nec licet, communi sententia rejecta, quemquam excogitare, ad quem ea, quae in Kurāno de Dālkarnaino narrantur, referri possint, sed potius primum quaerendum est, num perinvestigatione instituta ratione atque via necesse sit, ut aliud sentiamus, quam quae sit communis vulgi opinio. Quod si ita non sit, haud dubie est utilis argumenta quaerere, quibus prima et communis sententia confirmetur, quam, doctrina et facundia adhibitis, novi aliquid veteri substituere. Vetus enim traditio haud temere abjicienda est, et quamquam exempli gratia impavide etymologicam vocis derivationem, quae per mille annos vera est habita, cum alia, quae litteris sit magis consentanea, mutare licet, in historica ac religiosa traditione multo majore cautione uti debemus, et nisi ab omni ratione abhorreat vel sanae menti nostrae repugnet, ne eam omittamus cavendum est. Sententiam, Dālkarnainum Kurāni esse Alexandrum M. primariam esse et vulgarem, jam demonstravimus, et quae vis tribuenda sit verbis posteriorum, qui dissentiunt, scriptorum, quamvis inter eos viri sint, qualis Ābū'l-fidā, optime intellegitur, si rationes contra unitatem allatas accuratius perspicimus. Eam enim rejiciunt:

- 1) quod expeditionem ad fontem vitae susceptam, quam prorsus negare non conantur,¹⁾ quum Chiḍrus, qui in ea partes

¹⁾ Ibn Kātaiba, (qui tertio saeculo fugae vixit) quin vallum Magog ab Iskandro Dālkarnaino ductum sit, dubitari posse negans, tamen de itinere ad fontem vitae facto et de Chiḍro non habet, quod liquet, neque vero priorem vult Dālkarnainum statuere; hoc igitur iter, Ibn Kathīro auctore, fabulosum dicit.

agit, non Alexandri, sed multo priore tempore vixerit, ad Alexandrum referre nequeunt;

- 2) quod Alexandrum utpote idolatram et idolatrae discipulum laude, qua in Kurāno ornatur, indignum judicant;
- 3) quod Graecorum historia eorumque silentio de vallo Gog et Magog exstructo docti Alexandrum tale opus non confecisse, reverentia autem Muhammedis et Kurāni commoti statuere nolunt, non Alexandrum, qualis in historia exhibeatur, sed heroem fabulae de Alexandro confectae, quem fabula tam inepte alienis virtutibus ornaverit, in libro divino esse celebratum; denique
- 4) quod vocabulum Dālkarnaini mere Arabicum ad Graecum regem significandum non aptum est.

Quae quidem argumenta nullo pacto critico probantur. Expeditio enim ad fontem vitae facta, ut in cap. procedente exposuit, jam in Talmude invenitur Alexandro Macedoni adscripta; ergo jam ante Muhammedem, fortasse jam diu ante, haec fabula exulta est, neque de commutatione Alexandri cum Dālkarnaino facta omnino dici potest. — Quod celebratur idolatra Alexander, ignorantiae Muhammedanae religionis auctoris culpae datur, qui ex laudibus, quas ei tribunt Judaei scriptores, maxime autem ex narratione de Hierosolymae templum visitante Alexandro ibique unicum Deum profitente (num sit historicus, neque, hae in re nihil attinet) intulit, veri Dei fuisse cultorem Alexandrum. Nec magis Alexandrum, qui in fabula dicatur, valli Magog conditorem revera non fuisse, Muhammedes noverat, neque parum eruditus novisse poterat. Orientis populi fabulam de Alexandro veram historiam putaverunt, hodieque putant. Qui inter Alexandrum et Dālkarnainum discrimen intercedere inde colligit, quod narratio in verum Alexandrum non conveniat, etiam censere debet, Muhammedem locis quibusdam Kurāni, ubi de Mose, de Abrahamo, vel de aliis personis biblicis loquitur, non eos, sed prorsus alios mente comprehendisse, quum saepe ea, quae narrat, non magis ad viros, de quibus agitur, quam quae hoc loco de Dālkarnaino narrantur, referenda sint ad Alexandrum. Sed fabula historiae veritatem non curans, si in aliqua re historica posita est, ei peccatas res atque insolitas admiscet, quas postea accuratius perscrutantes interdum nequeamus interpretari atque explicare.

Recentiores viri docti Europaei, quamvis res quaedam singulares in illo Kurāni loco inveniantur, et Dālḡarnānus, qualis describitur, exiguum tantummodo cum Alexandro M. habeat similitudinem, nunquam procul dubio statuissent, inter ambo discrimen intercedere, nisi Muhammedani scriptores, et quidem qui magna doctrina ornatī, hanc unitatem jam antea rejecissent. Alioquin certe frustra persuadere nobis studerent, ut credamus, illos opinionem Muhammedis de fabuloso, vel in fabula plane permutato Dālḡarnāno melius et rectius intelligere, quam musūmicæ religionis auctoris aequales ac successores, qui ab eo ipso de dubiis Kurāni locis doceri poterant. Quum autem cunctæ rationes contra Dālḡarnāni et magni Macedonum regis unitatem a Muhammedanis scriptoribus prolatae judicium non sustineant, quia religionem spectare cernuntur, difficultatibus quibusdam et obscure dictis, quæ in hoc capite occurrunt, — quæ vero accuratius perspecta minus difficilia sunt — nullo modo possumus commoveri, ut de Dālḡarnāno primum, commune, magnisque argumentis confirmatum Arabum judicium rejiciamus et propter res quasdam miras in conjecturas, quæ minime probari nec veri similes esse possint, incidamus. Itaque certum esse censemus Muhammedem, qui fabulas de Alexandro præcipue per Judæos et Christianos cognoverit, et qui hanc unam rem fabulae propriam, quæ tempore procedente religiosum quoddam momentum accepit, dignam, quæ in Kurānum reciperetur, judicaverit, vocabulo Dālḡarnāni nullum alium nisi Alexandrum M. intellexisse.

Revertamur, longiore quidem sed ad intelligendam recteque judicandam de Alexandro fabulam gravissima facta digressionem, ad fabulam de vallo quod Magog vocatur exstructo, et quaeramus, quibus rebus sit factum, ut singularis hæc narratio inter fabulas de Alexandro recepta sit. — Alexander M. quum ratione imperatoria et civili, tum magnis operibus exstructis nomen immortale sibi comparavit; commercium obstaculis, quæ invicta habebantur, brevi remotis expediens, quo mercatura ut nunquam florescebat; deinde ut terræ subactæ integræ essent, curans, et munitis oppidis conditis, præcipue in septentrionibus et in Orienti ingentis sui regni, populos in potestatem suam redactos ab agrestium et bellicosarum gentium incursionibus defendens. Constat etiam, eum magnas res animo voluisse, duo eum maria, quod post duo milia annorum nondum effectum est, conjungere voluisse, quod

quominus susceptum sit, præceps mors eum impedit. Eo mortuo architectura maxime in urbe Aegyptia, capite orbis terrarum, ab eo nomen trahente, valde augebatur magnaue monumenta perficiebantur. Operibus ab Alexandro ejusque successoribus exstructis in fabula ex inhaustis cogitationis, qua pollent Orientis populi, divitiis postea nonnulla sunt addita, et brevi mirabilia de mirificis operibus, quæ in Aegypto aliisque locis magnus ille rex perfecisset, narrabantur, ut etiam præclarae turris nocturnis ignibus cursum navium regentis in insula Pharo, prope Alexandriam sita, aedificatae auctor habebatur, (quam a Ptolemaeo Philadelpho conditam esse constat). Quam turrem, et ipsam Pharum vocatam, in omnium terrarum miraculis habitam, ut Aegyptus a repentinis hostium incursibus defenderetur, ab Alexandro narrabant ita esse aedificatam, ut speculo caustico in ea collocato, omnis navis ad Aegyptum cursum dirigens, quamvis aliquot menses remota, conspici posset. Si his narrationibus vulgo magis magisque Alexander putabatur prægrandia, mira, nullaue humana arte destruenda opera condidisse, etiam opinio in populis facile poterat pervagari, propugnaculi, quo majus nemo viderat, ingentis caspii muri, quem qui revera construxisset, ignotum erat, conditorem esse Alexandrum. Est enim, ut jam ab initio hujus commentationis diximus, fabulae proprium, heroem jam satis insignem denuo exornare ejusque facta, etiam detrimento aliorum hominum cognitorum, novis augere, eoque magis, si, ut in vallo Magog construendo, verus auctor, cui hujus facti debeatur gloria, ignoratur.

Narratio de feris gentibus interclusis, ut exculi populi finitimi integri servarentur — id quod revera hoc vallo spectatum et in longum temporis spatium effectum esse, verisimile est, — ingenio et studio erat vere consentanea Alexandri, terrarum subactarum rempublicam a periculis imminentibus defendentis tuentisque. Itaque jam paucis saeculis post Alexandrum mortuum¹⁾ opinio apud omnes erat divulgata, magnum Caspium murum magni illius regis jussu esse conditum; quo cum vallo, uti cum qualibet re magna, miras alias res fabula connexit. Primo autem in fabula nulla

¹⁾ Quamquam Josephus ea de re primus memoriae prodit, tamen hæc fabula haud dubie Josepho est antiquior; atque etiam rem jam ab omnibus notam exponit, unde inferre licet, fabula jam aliquanto ante Josephum hoc vallum exstructum relatam esse ad Alexandrum.

erat ratio inter populos Gog et Magog — et vallum, quod Alexander, ut feras gentes, Alanos, Massagetas, Hunnos intercluderet, duxisse ferebatur; nam in antiquissimis de hoc vallo relatis non invenimus nomen Gog vel Magog. Postea autem judaica vel christiana fabula hos populos in Gog et Magog mutavit, aut certe Gog et Magog adjunxit.

Descriptio enim feritatis et inhumanitatis inclusorum barbarorum saevaeque devastationis, quam olim fecerant, in fabula exposita multas res continebat, quibus Gog et Magog ab Ezechiele propheta (cap. 38 et 39) depicti comparari possent. Non enim abhorrebat regio, qua Gog et Magog versari Ezechiel refert, et unde aliquando Palaestinam invasuri esse dicuntur, i. e. ultimae septentriones (צפון), ab ea, ubi magnam illud propugnaculum erat erectum. Jam vero ab Ezechiele praedicatum erat, aliquando באחרית הימים vel באחרית השנים ultima omnium dierum repente Gog immensis catervis in pacificos homines impetum esse facturum, simulque magna portenta terrorem toti orbi terrarum illatura. ביום ההוא יהיה רעש גדול ונהרסו ההרים ונפלו המדרגות וכל חומה לארץ תשול. Quod vaticinium quum jam effecisset, ut apud Judaeos Gog invadens cum catervis sociis praenuntius Messiae, apud Christianos novissimi judicii Christique redeuntis putaretur (id quod e Talmudis tractatu Sabbath (49a.) inscripto et ex Johannis Apocalypsi dilucide apparet) postea, quum hoc repente eventurum esse ab Ezechiele perhibeatur, eo explicare student, ut gentes adhuc vallo ab Alexandro ducto ab omnibus nationibus separatas hujus valli ruina subito liberatas omnes terras inundaturas statuerent. Poterant etiam verba prophetiae: „Montes scinduntur, rupes collabuntur, omnisque murus concidet“ ad ruinam Caspii valli montesque evertendos, inter quos murus erat aedificatus, revocari. Quocunque autem modo res parvae et singulae cum hac fabula postea connexae sunt — quod de rebus minutissimis difficile est disquisitu — id quidem certum mihi videtur esse, jam antiquissimo tempore Alexandrum Caspii valli conditorem esse habitum, posteaque in Judaica et Christiana fabula propter res quasdam similes, quae cernuntur in descriptione populorum Gog et Magog et earum gentium, quas incluserat Alexander, murum erectum contra Gog et Magog statutum esse. Quum jam vulgi opinione adventum Gog cum Messiae aut Antichristi cohaerere putaretur, etiam muro, Alexandri operi, quod nunc etiam vallum Gog et Magog appellatur, in Messiae tempore

partes tribuebantur, et mox omnes sibi persuadebant, hunc murum ante diem iudicii novissimi subito collapsurum et innumeras gentium inclusarum catervas in totum orbem terrarum evomiturum esse. Hanc quidem rationem fabula de Gog et Magog ab Alexandro muro inclusis habuisse videtur. Jam multo ante Muhammedem Caspii valli auctorem esse Alexandrum putatum, exemplis e variis scriptoribus petitis jam demonstravimus, nec minus Gog et Magog jam ante Muhammedem fabulae insertos fuisse oportere, eo potissimum probatur, quod in antiquis literis et religione Arabum nihil certi de hac fabula exculata invenimus, sed in Judaeorum et Christianorum religione et litteris. Etiam prooemium hujus narrationis Kurāni: „Judaei etiam de Dalkarnaino te percontabuntur“ ostendit, Muhammedem ejus argumentum a Judaeis vel Christianis (quas inter duas religiones in Kurāno non semper accurate discernitur) cognovisse.

Id sentientibus plane consentaneum nobis esse videtur, vallo Jägüg et Mägüg exstructo in Kurāno Messiani quiddam admixtum esse, simulque vaticinium, hoc vallum aliquando a Deo, quum ea, quae praedixerit, evenerint (i. e. quum judicium novissimum appropinquaret), in pulverem redactum iri. Dalkarnainus Messiae speciem nullo modo prae se fert — ut Redslob et Beer opinantur, eam ob rem Dalkarnainum Cyrum aut Judaeorum Messiam judicantes — solum ejus opus, vallum Magog, judicii novissimi tempore in genus humanum vim exerciturum esse narratione, cui rei descriptionem extremi judicii omniumque rerum, quae simul accidunt, adjungi non mirum est. Difficultates, quae inde de Alexandri ac Dalkarnaini unitate oriuntur, ita etiam omnes fere remotae sunt.¹⁾

¹⁾ Exstructio valli contra Gog et Magog facti uberrime in carmine Syriaco de Alexandro, quod scripsit Mör Yaküb (Gedicht vom gläubigen Könige Alexandrus) tractatur, ubi Alexander semper pius rex Alexandrus nuncupatur. De vallo aliquando prolapsuro loci Biblici (e Jeremia, Ezechiele, Apocalypsi) adferuntur. Cognoscitur longa illa narratione, qua utitur in exstruktionem describenda et vaticinio de ruina valli Ogüg et Mogüg praedicando, christianam ipsam fabulam hac materia libenter usam esse, et hanc quidem narrationem Orientis Christianis exculam debere verisimile esse. Nec non in manuscripto Syriaco aliquot abhinc annis a Perkins invento valli Magog aedificatio diffuse narratur. (Zeitschrift der deutsch. morgenl. Ges. IX. 1. 1.)

Age denique nomen Dálkarnaini, quod idem valere atque Alexandri M. cognovimus, explicemus.¹⁾ Quas Arabum et Persarum scriptores de hoc nomine proponunt explicationes ex parte a nobis jam adlatas, quum nihil aliud sint, quam merae nugae, merito omitti possunt. Recentiorum hominum doctorum Graf (Zeitschrift d. deutsch. morgenl. Ges. VIII. 447) perquam ingeniosam et perspicuam explicationem dedit censens, Alexandro nomen Dálkarnaini, i. e. bicornis, propterea inditum esse, quod saepe numero Ammonis dei more vestitum cornibusque, qualia deus gerebat, insignem se praeberit. Quae interpretatio non mera conjectura nititur, sed potius ex historia constat, Alexandrum, qui summopere studebat, ut apud Aegyptios filius Jovis Ammonis haberetur, nonnumquam se cornigerum exhibendum curavisse, etiam nummi nobis servati sunt, in quibus Alexander arietis cornua gerens exhibetur; immo in Ptolemaeorum aetatis nummis caput Jovis Ammonis arietis cornibus ornatum aetimus. Sed quamquam eo effici potuit, ut Alexander bicornis fingeretur, tamen haec interpretatio non omni ex parte sufficit, quum inde nondum eluceat, cur Muhammedes non potius nomine Dálkarnaini tamquam cognomine Alexandri usus sit, neque eum, ut plerique Arabum Persarumque scriptores faciunt, Iskendrum Dálkarnainum nuncuparit. Si, quod ex rebus supra dictis vix dubitari potest, Muhammedes in cap. duodevicesimo de rebus Alexandri exponere voluit, nomen etiam viri repetere debebat, de quo fama jamdudum in Arabiam perlata erat, cujusque nomini multae fabulae erant admixtae. Proprium magni Macedonis nomen Muhammedi ignotum fuisse non potuit, attamen si omisit, non sine certa causa id fecisse putandus est. Quae causa inde petenda esse mihi videtur, quod in sacro codice, ubi de Alexandro tamquam de animali verba fiunt, nomen ejus desideratur. Danielis enim (cap. 8) visio describitur, in qua bicornem arietem בַּעַל הַקַּרְנִים omnibus

¹⁾ Ad grammaticam hujus vocis explicationem adhuc non adii, quod tum demum hanc gravem veramque esse se praebituram judicavi, quum ante probatum sit, quis sit, de quo hoc nomen dictum inveniat. Nam quae de Dálkarnaino narrantur, tantum ad Alexandrum referenda esse, nisi antea esset demonstratum, quamvis exploratum esset, nomen Dálkarnaini optime in Alexandrum convenire, non possemus adduci, ut hos duo eundem significare statueremus.

animalibus prostratis ad postremum cum hircio unicorni צִפִּיר הָעוֹיִם וְקַרְן חֲזוּת בֵּן עֵינָיו certantem inferiorem videt.

Quae visio in eodem capite ita illustratur: sub bicorni ariete Medo-persicos reges, sub unicorni hircio Graecum regem esse intelligendum, qui Persis devictis quatuor nova regna conditurus sit. Hic codicis sacri locus jam antiquissimis temporibus de Alexandri tempore erat explicatus, qui ipse צִפִּיר הָעוֹיִם, Persarum regem Darium Codomannum בַּעַל הַקַּרְנִים, cui usque ad id tempus nemo resistere poterat, superavit. Pseudo-Josephus memoriae prodit (II, 17) Alexandrum, quum Hierosolymam venisset et sacerdotem rogasset, num expeditio contra Darium suscepta bene esset cessura, responsum bonum tulisse, monitumque esse, ut bono esset animo; nam in Danielis libro jam esse praedicatum, ipsum de Persarum rege victoriam reportaturum. יוֹבָא לְפָנָיו אֵת סֵפֶר דְּנִיָּאל וְיִקְרָא בוּ וְיִדְאֶרְוּ אֶת הַמִּכְתָּב אֲשֶׁר כָּתוּב בוּ עַל דְּבַר הָאֵיל וְעַל דְּבַר צִפִּיר הָעוֹיִם, וְיִאמַר הֲכֵן אֵל הַמֶּלֶךְ אֲתָהּ הוּא הַצִּפִּיר הָעוֹיִם וְדִרְוֹשׁ הוּא רֵאשִׁית אֲתָהּ תִּרְמִיתִיו אֲרֻצָּה: „Adlatus ei fuit liber Danielis, ubi locus de ariete bicorni et de hircio unicorni legebatur. Quo facto sacerdos regi: Proficiscere, inquit, victoria fretus, nam tu es ille hircus unicornis et Darius bicornis aries, quem prosternes et regno privabis.“ (Similia referunt etiam Samaritani.) Muhammedes per Judaeos doctus, in litteris divinis de Alexandro quasi de hircio mentionem fieri, quum ipse eas legere nequiret, facile fieri poterat, ut duo haud admodum inter se diversa animalia, unicornem hircum et bicornem arietem, confunderet et hunc Graecorum regem esse opinaretur. Tales permutationes erroneae in nominibus biblicis saepe in Kuráno inveniuntur, ex Muhammedis ignorantia profectae, qui omnes biblicas aut e Bibliis petitas narrationes memoriter litteris consignandas curavit. Reperiuntur, ut e multis exemplis, quae ejus rei proferri possunt, pauca tantum afferamus, in undevicesimo, i. e. in eo cap., quod ipsam narrationem de rebus gestis Dálkarnaini sequitur, duo ejusmodi graves errores, qui nonnisi Muhammedis inscitia explicari queunt. Zachariae enim, a Domino filium petenti, responsum esse narrat, ipsum esse filium adepturum, qui Joannes esset appellandus لَمْ تَجْعَلْ لَهُ, quod nomen nullidum antea fuerit inditum. (يَحْيَى) مِنْ قَبْلِ سَمِيًّا. Atqui hoc nomen jam diversis locis Sacrae Scripturae

occurrit, velut in altero libro Regum 25, 23, in priore Chronicorum libro 3, 15., Esrae 10, 28., Nehemiae 40, 8. — Ineptius etiam Muhammedes Mariam, matrem Jesu, cum Mirjam in Penteucho commemorata confundens Aronis sororem appellat, frustra-que Kurāni interpretes summam operam dantes, ut tollant hunc anachronismum, eam ob causam omnes, quae excogitari possunt, emittunt conjecturas, ne haec prophetae verba omni sensu carere videantur. Prae his gravibus erroribus in verbis אֵל בַּעַל הַקְּרָנִים cum צִפּוֹר הָעוֹיִם confusis nihil nisi leve erratum invenimus; quam obrem ita nomen Dalkarnaini ortum statuere non possumus dubitare. Constat enim Muhammedis morem esse, Biblica nomina insolito atque inaudito modo degenerandi, ut saepe nescias, quocum tibi agendum sit (velut Jonas propheta, qui a pisce devoratus sit, ذُو الْاَسْمُون nominatur). Quo minus de Alexandro, qui in litteris divinis ipsis nonnisi imagine expressus est, mirari fas est, quod non proprium nomen Iskendri, sed cognomen tantum Dalkarnaini in Kurāno reperimus. Secundum Graffii autem interpretationem, qui hoc nomen a codice sacro petiit negat, mirum omnino esset, a Muhammede non proprium nomen Iskendri cognomini additum esse, quum homines, qui non sunt Biblici, in Kurāno semper soleant vero nomine appellari.

Theses.

1. Judaeorum et Persarum fabulae alterae ad alteras plurimum valuerunt.
2. In libro Ezech. cap. 27, 11 pro קָרָיִם legendum est קָרָיִם.
3. Arabes et Syri singulorum hebdomadis dierum significationem a Judaeis deprompserunt.
4. Fieri non potest, ut Orientalium scripta philosophica medii aevi intelligat, qui Aristotelis ethicam non perecepit.
5. Injuriae a permultis rerum scriptoribus Bar Kosibae illatae nequaquam sunt probandae.
6. Spinozae ethica e totius systematis nexu non sequitur.
7. Disciplinas philosophorum Graecorum ex Orientalium litteris haustas non esse contendo.

Vita.

Natus sum Heinemannus Vogelstein, fidei veteri addictus, Id. Febr. h. s. XLI. Lage in oppido principatus Lippiensis, patre Israele, matre Julia e gente Adler, qui dilectissimi parentes ut per longam adhuc tempus incolumes mihi servantur, ex intimo pectore oro. Primis litterarum elementis in schola patriae urbis imbutus gymnasium Leopoldinum, quod in urbe Detmold eo tempore sub auspiciis doctissimi Berthold florebat, adii. Maturitatis testimonio instructus ad hanc me contuli aliam litterarum universitatem Viadrinam et ab ill. Friedlieb t. t. Rectore magnifico civium academicorum numero adscriptus, apud ill. Grube, ordinis Philosophorum tunc decanum, nomen professus sum.

Per novem semestres scholis interfui orientalibus, philosophicis, historicis, philologicis, quas habuerunt V. V. Ill. Bernays, Braniss, Magnus, Oginsky, Roepell, Schmoelders, Stenzler, Westphal. Simul vero in Seminario Theologiae Judaicae, sub auspiciis directoris ill. Frankel florente, scholis theologicis, quas habuerunt praeter virum illum illustrissimum viri doctissimi Bernays, Graetz, Joel, Zuckermann, operam navavi. Quibus omnibus viris ex animi sententia gratias quam maximas ago.

